

РОЗДІЛ ІІІ

ПАМ'ЯТКООХОРОННА СПРАВА

Охорона культурної спадщини у новому генеральному плані м. Києва

Стаття присвячена масштабній науково-проектній документації по місту Києву, розробленій НДІ пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури України під науковим керівництвом автора статті в 2009—2011 рр. Це розділ «Охорона культурної спадщини» нового Генерального плану м. Києва, а саме: історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання територій зон охорони пам'яток та історичних ареалів міста. У статті публікуються основні результати цієї роботи.

Протягом 2009—2011 років колектив НДІ пам'яткоохоронних досліджень під науковим керівництвом автора цієї статті розробив масштабну науково-проектну документацію по місту Києву. Це пам'яткоохоронний розділ нового Генерального плану м. Києва, а саме: історико-архітектурний опорний план, межі й режими використання територій зон охорони пам'яток та історичних ареалів міста.

Мета роботи полягала в забезпеченні збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини, традиційного характеру середовища м. Києва шляхом коригування історико-архітектурного опорного плану міста та зон охорони пам'яток, визначення меж і режимів використання територій історичних ареалів.

Для досягнення цієї мети вирішуються такі завдання:

- вивчення джерельної бази;
- історико-архітектурні та історико-містобудівні дослідження міста;
- аналіз археологічної спадщини;
- дослідження наявних на сьогодні розпланування і забудови міста, етапів та принципів їх формування;
- визначення історико-культурної цінності території міста;
- визначення меж зон охорони пам'яток;
- визначення режимів використання територій зон охорони пам'яток;
- визначення меж історичних ареалів міста;
- визначення режимів використання територій історичних ареалів міста.

Методика дослідження, використана в цій роботі, відповідає загальноприйнятій методології історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень, яка найповніше висвітлена в науковій монографії автора [1].

Стан справ та проблеми збереження нерухомої культурної спадщини м. Києва визначаються тим, що місто внесено до Списку історичних населених місць України (міста та селища міського типу), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. № 878. Нерухома культурна спадщина Києва охоплює найширший хронологічний, типологічний і видовий діапазон пам'яток V — XX ст. Загальний фонд історичної забудови сягає 10 тисяч об'єктів. На території міста зареєстровано 2569 нерухомих пам'яток культурної спадщини. На державний облік узято 719 пам'яток архітектури та містобудування (з них 390 — національного значення); 308 пам'яток монументального мистецтва (з них 11 — національного значення); 1484 пам'ятки історії (з них 26 — національного значення); 58 пам'яток археології (з них 20 — національного значення).

Два комплекси пам'яток — собор Святої Софії з прилеглими монастирськими будівлями та ансамбль Києво-Печерської лаври включені ЮНЕСКО до Списку всесвітньої культурної спадщини як єдиний об'єкт.

У місті на базі комплексів пам'яток культурної спадщини створено шість заповідників та два історико-архітектурні музеї: Національний заповідник «Софія Київська», Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Київ», Державний історико-меморіальний заповідник «Лук'янівське кладовище», Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр», Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили», а також Національний музей «Київська фортеця», Національний музей народної архітектури та побуту України.

Усі ці осередки нерухомої культурної спадщини разом з окремими пам'ятками архітектури та містобудування, історії, археології, монументального та садово-паркового мистецтва, ландшафту, разом з неповторним київським ландшафтом формують традиційний характер середовища м. Києва та утворюють історичні ареали міста.

Більшість пам'яток національного значення та тих пам'яток місцевого значення, що перебувають у складі заповідників та музеїв, мають добрий та задовільний технічний стан. Близько 50 відсотків пам'яток

місцевого значення та щойно виявлених об'єктів культурної спадщини перебувають у незадовільному технічному стані, а близько 5 відсотків — в аварійному.

Пам'ятки культурної спадщини м. Києва перебувають у всіх формах власності, передбачених чинним законодавством: державній, комунальній, приватній. Найбільш проблемними є пам'ятки приватної форми власності, які не використовуються і не утримуються в належному технічному стані з огляду на перспективні наміри власників (інвесторів) забудувати земельні ділянки, які звільняться після знесення аварійних пам'яток. Другою проблемною групою є будівлі-пам'ятки, окремі приміщення чи групи приміщень яких перебувають у власності різних власників, що не дає можливості скоординовано проводити профілактичні, консерваційні та ремонтно-реставраційні роботи. Ще однією проблемою є широко розповсюджена суборенда пам'яток (в основному комерційними структурами), заборонена законодавством.

Особливо загострилася в останнє десятиріччя проблема сучасної забудови в зонах охорони пам'яток. Своїми немасштабними формами вона спотворює традиційний характер середовища і знецінює конкретні пам'ятки, позбавляючи їх належного композиційно-видового впливу.

Для вирішення означених проблем передбачено системні заходи щодо збереження історичного ландшафту, нерухомої культурної спадщини та традиційного характеру середовища м. Києва, відповідно до вимог чинного законодавства.

Для цього скориговані історико-архітектурний опорний план міста та зони охорони пам'яток, а також номенклатура, межі та режими використання територій історичних ареалів.

Крім того, для збереження унікальної культурної спадщини міста передбачено такі заходи:

- проведення реставрації й реабілітації пам'яток, реконструкція інших будівель і споруд;
- реставрація фасадів історичних будівель;
- завчасне інформування Центру всесвітньої спадщини в м. Париж про заплановані архітектурні перетворення в об'єднаній охоронній (буферній) зоні собору Святої Софії з прилеглими монастирськими будівлями та ансамблю Києво-Печерської лаври;
- охорона природного оточення у зонах охоронюваного ландшафту, збереження й відтворення цінних природних і пейзажних якостей пов'язаного з пам'ятками ландшафту, візуальна нейтралізація будівель, споруд, які спотворюють цей ландшафт.

- заборона будівництва будівель підвищеної поверховості, а також висотних будівель на територіях пам'яток, заповідників, буферних, охоронних зон, зон охоронюваного ландшафту;
- забезпечення проведення археологічних досліджень та музеєфікації виявлених розкопками стародавніх будівель і споруд на територіях пам'яток археології та в межах їх охоронних зон.

Зміст історико-архітектурного опорного плану зумовлений вимогами нормативних документів. Історична довідка включає опис розвитку Києва, що розкриває основні його етапи, умови і події, що безпосередньо впливали на становлення населеного місця і його структуру, особливості історичного формування забудови та її сучасний стан і цінність. Зазначені втрачені об'єкти архітектурної спадщини.

Аналіз ландшафту включає характеристику природної складової ландшафту як найбільш сталого структуро- та формоутворюючого чинника, виявлених природних особливостей місцевості, що визначають своєрідність розпланування та просторової побудови Києва.

У складі текстової частини роботи (пояснювальної записки) опрацьовано також розділи:

1. Опис розвитку розпланування Києва та його сучасний стан.
2. Аналіз об'єктів культурної спадщини:
 - ландшафтні об'єкти
 - об'єкти археології
 - об'єкти історії
 - об'єкти монументального мистецтва
 - об'єкти архітектури та містобудування
 - об'єкти садово-паркового мистецтва
 - об'єкти науки і техніки.
3. Характеристика архітектурно-художніх особливостей будівель та споруд, традиційних для Києва, а також озеленення і благоустрою.
4. Комплексна історико-культурна оцінка території Києва.
5. Аналіз архітектурно-просторової композиції і пейзажно-видової структури історичного центру та композиційного впливу об'єктів культурної спадщини.
6. Середовищне зонування історичного центру.
7. Узагальнена оцінка культурної спадщини Києва, що розкриває характерні риси і цінність сукупності об'єктів культурної спадщини.

8. Перелік державних історико-культурних заповідників.
9. Аналіз охоронного зонування.
10. Загальна характеристика історичних ареалів Києва.
11. Аналіз чинної містобудівної документації щодо її відповідності законодавству і нормативам з охорони культурної спадщини.
12. Аналітичний розділ з концептуальним визначенням територій, що мають історико-культурну цінність, їх меж і режимів використання.

Зони охорони пам'яток охоплюють значну частину території міста. Межі історико-культурних заповідників і зон охорони пам'яток м. Києва було затверджено рішеннями виконкому Київської міської ради народних депутатів від 16.07.1979 р. № 920, від 10.10.1988 р. № 976, розпорядженнями Київської міськдержадміністрації від 16.05.2002 р. № 979 та від 25.12.2007 р. № 1714.

Виходячи з цього, основні зміни, порівняно з попереднім генпланом міста, стосуються таких принципових моментів.

Відповідно до вимог Центру всесвітньої спадщини ЮНЕСКО суттєво збільшуються і об'єднуються буферні (охоронні) зони пам'яток всесвітньої спадщини — ансамблю споруд Софійського собору та Києво-Печерської лаври. Враховуючи, що на цей час обидві буферні зони об'єднані територією пам'ятки ландшафту місцевого значення «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» [2], вирішено об'єднати буферні зони двох частин єдиного об'єкта всесвітньої спадщини — «Собор Святої Софії та прилеглі монастирські будівлі, Києво-Печерська Лавра» за рахунок паркової території першої надзаплавної тераси та схилів правого берега Дніпра. Це дає можливість реалізувати ті міжнародно-правові зобов'язання, які Україна взяла на себе при ратифікації Конвенції про охорону всесвітньої спадщини, а також оптимізувати процеси розвитку містобудівної інфраструктури історичного центру Києва у комплексі зі збереженням традиційного характеру середовища. Межі та режими використання охоронної (буферної) зони пам'яток-об'єктів всесвітньої спадщини «Собор Святої Софії та прилеглі монастирські будівлі, Києво-Печерська Лавра», затверджені наказом Міністерства культури України від 05. 07. 2011 р. № 511/0/16–11.

Зонами охорони пам'яток м. Києва, на територіях яких охороняється культурна спадщина та зберігається традиційний характер середовища, визначено:

- території пам'яток всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (ансамблів Софії Київської та Києво-Печерської лаври);

- території державних історико-культурних заповідників;
- території великих за площею пам'яток (парк «Феофанія», Політехнічний інститут, Кіностудія ім. О. Довженка, пам'ятка ландшафту місцевого значення «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра»);
- єдина охоронна (буферна) зона пам'яток всесвітньої спадщини ЮНЕСКО — ансамблів Софії Київської та Києво-Печерської лаври;
- зони охорони пам'яток, а саме охоронні зони, зони регулювання забудови 1-ї, 2-ї та 3-ї категорій.

З огляду на значну кількість і високу концентрацію в центральній частині міста пам'яток культурної спадщини різних видів і категорій, визначено комплексну охоронну зону пам'яток центральної частини міста, яка об'єднує раніше визначені дискретні охоронні зони.

Зони охоронюваного ландшафту, затверджені розпорядженням Київської міської державної адміністрації від 25. 12. 2007 р. № 1714 і скориговані з урахуванням наказу Міністерства культури і туризму від 03. 02. 2010 р. № 58/0/16-10 та відповідно до затвердженої містобудівної документації.

Межі зон охорони пам'яток та заповідників визначено з урахуванням розпорядження Київської міськдержадміністрації від 17. 05. 2002 р. № 979 «Про внесення змін та доповнень до рішення виконкому Київської міської ради народних депутатів від 16. 07. 1979 р. № 920 «Про уточнення меж історико-культурних заповідників і зон охорони пам'яток історії та культури у м. Києві».

Межі Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» уточнено відповідно до проекту землеустрою для створення музейно-меморіального комплексу та меморіального парку на Броварському проспекті у Дніпровському районі м. Києва та згідно з Генеральним планом розвитку заповідника, який свого часу був розроблений колективом НДІ пам'яткоохоронних досліджень [3].

Межі Державного історико-меморіального заповідника «Лук'янівське кладовище» визначено у межах землевідводу, затвердженого рішенням VII сесії Київради XXIV скликання від 27. 05. 2004 р. № 281/1491.

Межі Національного заповідника «Бабин Яр» визначено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» від 03.09.2009 р. № 928 та проекту землеустрою.

Межі пам'ятки ландшафту місцевого значення «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» визначено відповідно до облікової документації.

Зони охорони пам'ятки історії національного значення — Національного академічного театру російської драми ім. Л. Українки нанесено відповідно до затверджених зон охорони пам'ятки [4].

Територію та зони охорони Музею народної архітектури та побуту України в Голосіївському районі (с-ще Пирогів) визначено відповідно до затвердженої науково-проектної документації «Зони охорони (скореговані) Музею народної архітектури та побуту НАН України (с. Пирогів) з урахуванням вимог Указу Президента України від 25 червня 2007 р. № 553/2007».

Охоронну зону пам'ятки садово-паркового мистецтва національного значення «Феофанія» визначено відповідно до затвердженої в установленому порядку «Схеми меж охоронної зони навколо території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Феофанія» (скорегованої) та поверховості її забудови» (2007 р.).

Територію, на якій сконцентровано 87 пам'яток історії національного значення Байкового кладовища, визначено як охоронну зону в сучасних межах території кладовища (по лінії огорожі).

Межі зони охоронюваного ландшафту та зон регулювання забудови 1-ї, 2-ї та 3-ї категорій скориговані відповідно до затвердженої містобудівної документації.

Існуючі станом на 2009 р. історичні ареали міста уточнені порівняно з попереднім Генеральним планом, затвердженим рішенням Київської міської ради від 28.03.2002 р. № 370/1804: колишні Солом'янський, Північний та історичний ареал Пуща-Водиця скасовано, оскільки вони були визначені в 2001 р. всупереч вимогам законодавства.

Скориговано межі Південного та Китаївського історичних ареалів відповідно до наявності пам'яток культурної спадщини. Межі території Китаївського історичного ареалу відкореговані з урахуванням розташованих у цій історичній місцевості пам'яток культурної спадщини — групи печер Китаївської пустині (XVII ст.) та давньоруського курганного могильника у південній частині визначеного ареалу, у північній частині — городища та посаду, на заході — археологічного культурного шару. Цей ареал об'єднано з Південним історичним ареалом. Об'єднаний ареал надалі називається Південним.

Визначено також новий історичний ареал в районі Дорогожичів, який охоплює найважливіші пам'ятки (Кирилівську церкву з прилеглими монастирськими спорудами) та заповідники національного й місцевого значення: Державний історико-меморіальний заповідник «Лук'янівське кладовище» та Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр». За рахунок території прилеглої пам'ятки ландшафту «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» цей ареал об'єднується з Центральним історичним ареалом в єдину територію. Межі Центрального історичного ареалу було визначено з урахуванням наявності заповідників, численних пам'яток та об'єктів культурної спадщини, історичних ландшафту, розпланування, забудови, зон охорони пам'яток, а також містобудівної ситуації, що існує на сьогодні у місті. До складу території Центрального історичного ареалу включено й територію пам'ятки ландшафту «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра».

Номенклатура і межі історичних ареалів — Центрального та Південного — визначені відповідно до вимог законодавства (Закон України «Про охорону культурної спадщини», Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 318, ДБН Б.2.2-3-2008).

Межі зон охорони пам'яток та історичних ареалів міста уточнені також відповідно до транспортно-планувальної схеми та схеми функціонального використання території відповідно до Концепції стратегічного розвитку м. Києва, затвердженої VI сесією Київської міської ради VI скликання від 16.09.2010 р. № 35/4847.

Відповідно до вимог нормативних документів детально опрацьовані режими використання територій пам'яток, зон охорони пам'яток та історичних ареалів. Ці режими встановлюють не стільки обмеження містобудівної діяльності, скільки правила, за якими ця діяльність має відбуватися. Сучасна забудова, не пов'язана з пам'ятками, заборонена тільки на територіях самих пам'яток та заповідників. На всіх інших територіях забудова регламентується диференційовано, з установленням граничних параметрів по висоті.

1. На територіях пам'яток, заповідників, буферних (охоронних) зон пам'яток всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника та ансамблю споруд Софійського собору) заборонене нове будівництво, не пов'язане з реставрацією, музеєфікацією та реабілітацією пам'яток, регенерацією історичної забудови.

2. На зазначених вище територіях допускається тільки реставрація і реабілітація пам'яток та реконструкція інших будівель і споруд без суттєвого збільшення їх висотних параметрів, а також компенсаційне будівництво замість знесених малоцінних та дисгармонійних будівель у рамках концепції (проекту) регенерації.

3. На території охоронної (буферної) зони об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО — Київ «Собор Святої Софії та прилеглі монастирські будівлі, Києво–Печерська Лавра» провідним має залишатися традиційний характер міського середовища. Нові елементи забудови мають бути підпорядковані йому та органічно з ним поєднані. Необхідним є збереження історичного розпланування і характеру просторової забудови Верхнього міста та прилеглої до Києво–Печерської лаври частини Печерська з додержанням особливостей історичної парцеляції, існуючих ліній забудови та її силуету.

Як у найближчому оточенні ансамблів споруд Софійського собору і Києво–Печерської лаври, так і на всій території охоронної (буферної) зони висота і масштаб нової забудови та надбудов повинні бути співрозмірними з існуючими біля них будівлями.

В охоронній (буферній) зоні допустимі обмежені перетворення, основною спрямованістю яких є регенерація та архітектурно-композиційне завершення історично недоосвоєних ділянок, створення оптимальних умов для огляду ансамблів та їх традиційного оточення. На вільних ділянках нове будівництво дозволяється лише за індивідуальними проектами відповідно до історико-містобудівних обґрунтувань. Нові будівлі мають бути композиційно та архітектурно поєднані з історичним міським середовищем в оточенні ансамблів та силуетом Верхнього міста.

У охоронній (буферній) зоні режим використання території також передбачає:

- збереження розпланування, пам'яток та об'єктів культурної спадщини, елементів історичного упорядження;
- необхідність проведення археологічних досліджень і музеєфікації археологічних об'єктів; заборону розкопування «на знесення» археологічного культурного шару; необхідність резервації нерозкопаних ділянок культурного шару як еталону на майбутнє;
- забезпечення сприятливого для пам'яток гідрологічного режиму, пожежної безпеки, захисту від динамічних навантажень та інших негативних техногенних і природних впливів;
- проведення робіт щодо реставрації і пристосування пам'яток культурної спадщини, упорядження та озеленення території за

спеціальними проектами, погодженими центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

В охоронній (буферній) зоні дозволяються перетворення, що не суперечать вимогам охорони культурної спадщини Верхнього міста і Печерська, визначної ролі ансамблів Софії Київської та Києво-Печерської лаври, сприяють регенерації характерних рис історичного середовища ансамблів, а також підвищенню якості міського середовища, а саме:

- перетворення, пов'язані з функціонуванням Верхнього міста та Печерська як частин ядра загальноміського центру і формуванням його як житлово-ділового, громадського, культурного і туристського центру, з дотриманням обґрунтованих обмежень висоти та щільності забудови;
- обмежене житлове і громадське будівництво, в тому числі об'єктів соціально-культурних, побутового обслуговування і туристичної інфраструктури;
- упорядкування, благоустрій;
- реставрація пам'яток архітектури національного і місцевого значення;
- ремонтно-реставраційні роботи на тих історичних будівлях, що підлягають збереженню; перелік таких будівель визначається за результатами історико-архітектурної інвентаризації території охоронної (буферної) зони;
- реконструкція значних і рядових історичних будівель з можливою їх надбудовою і прибудовами, що не порушують архітектурних особливостей цих будівель і характеру пов'язаного з ними традиційного середовища;
- будівництво нових об'єктів у місцях втрачених малоцінних будівель, споруд і на недоосвоєних історично ділянках, за індивідуальними проектами з відповідними науковими обґрунтуваннями;
- знесення значних і рядових аварійних історичних споруд з наступним компенсаційним будівництвом, де це необхідно для збереження традиційного характеру середовища;
- знесення або візуальна нейтралізація дисгармонійних традиційному характеру середовища будівель і споруд;
- знесення малоцінних господарських і технічних споруд;

- упорядкування зелених насаджень, що перешкоджають огляду пам'яток архітектури та історичних містобудівних комплексів;
- функціональна адаптація будівель у відповідності з потребами громадського центру м. Києва.

Гранично допустима висота нових будинків і надбудов не повинна бути вищою від висоти прилеглої традиційної забудови, що складає 12 — 25 м. Перевищення в кожному конкретному випадку потребує спеціальних композиційних обґрунтувань, які мають здійснюватися при розробленні історико-містобудівних обґрунтувань, що мають визначати для кожного проектованого об'єкта гранично допустиму висоту та інші параметри новобудови чи надбудови.

В охоронній (буферній) зоні заборонені перетворення, що призводять до порушення традиційного характеру середовища, а саме:

- зміни історичного розпланування;
- перевищення новобудовами і надбудовами висоти традиційної забудови без композиційно-просторового аналізу в складі історико-містобудівних обґрунтувань;
- порушення історичних силуетів та цінних видів, що визначають своєрідність Верхнього міста та Печерська;
- порушення масштабних співвідношень у забудові;
- будівництво промислових підприємств;
- розміщення зовнішньої реклами та малих архітектурних форм, що порушує історичне середовище і заважає огляду пам'яток.

Реконструкція будівель і споруд та нове будівництво в охоронній (буферній) зоні можливе лише на основі погоджених з центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини проектів за наявності історико-містобудівних обґрунтувань.

При цьому про всі архітектурні перетворення, заплановані в охоронній (буферній) зоні, необхідно завчасно інформувати Центр всесвітньої спадщини через Національну комісію у справах ЮНЕСКО.

При реконструкції та будівництві об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури (вулиць, доріг, магістралей, транспортних розв'язок, естакад, мостів, тунелів тощо) в охоронній (буферній) зоні проектна документація має погоджуватися з центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини проектів за наявності історико-містобудівних обґрунтувань. При цьому необхідність завчасного інформування Центру всесвітньої спадщини (м. Париж) визначає

центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини залежно від ступеня впливу об'єктів будівництва на традиційний характер середовища.

4. На територіях державних історико-культурних заповідників забороняється діяльність, що негативно впливає або може негативно вплинути на стан збереження об'єктів культурної спадщини, режим їх охорони та використання.

Містобудівні, архітектурні та ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи, проведення масових і видовищних заходів у межах кожного заповідника здійснюються за погодженням з органом, до сфери управління якого належить історико-культурний заповідник, та з центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

На територіях заповідників зберігаються пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, забезпечується охорона археологічного культурного шару, а також традиційного характеру середовища: ландшафту, історично сформованих розпланування, парцеляції, забудови, малих архітектурних форм, елементів історичного благоустрою. За спеціальними проектами, погодженими в установленому порядку, проводяться роботи з консервації, реставрації, реабілітації, пристосування, музеєфікації пам'яток, регенерації їх середовища, благоустрій та озеленення території, реконструкція і будівництво необхідних для експлуатації пам'яток інженерних мереж.

На територіях заповідників заборонено будівництво, земляні роботи, прокладання транспортних комунікацій та інженерних мереж, якщо це не пов'язано із забезпеченням функціонування заповідника та його пам'яток, а також у разі, якщо ці роботи порушують підземні частини пам'яток або гідрологічний режим території. Забороняється влаштування повітряних ліній електромереж і наземних трансформаторних пунктів.

На територіях заповідників забезпечуються інженерний захист території, санітарна і пожежна безпека, сприятлива для пам'яток гідрологічна обстановка та захист від динамічних навантажень.

На територіях заповідників забезпечується проведення археологічних досліджень з музеєфікацією виявлених розкопками стародавніх будівель і споруд. При цьому заборонено розкопування «на знесення» археологічного культурного шару по всій його площі й на всю глибину.

Необхідно резервувати не розкопані ділянки культурного шару як еталон на майбутнє.

Будь-яким земляним та будівельним роботам, запланованим на територіях заповідників, повинні передувати археологічні дослідження (розкопки), а самі роботи мають здійснюватися під наглядом фахівця-археолога.

На територіях заповідників за спеціальними погодженнями допускається розміщення таких об'єктів: кафе, ресторани; виставкові зали; музеї; магазини та кіоски з продажу сувенірів, літератури, виробів народних промислів, художньої продукції тощо; відкриті автостоянки, стоянки для туристичного транспорту (автобусів мікроавтобусів); громадські вбиральні; малі архітектурні форми; об'єкти інженерно-технічної інфраструктури для обслуговування території; об'єкти ландшафтного благоустрою та озеленення. При цьому нові об'єкти — будівлі та споруди — по висоті не повинні перевищувати 12 метрів і проектуватися тільки за індивідуальними проектами в рамках загальної концепції або проекту організації території відповідного заповідника.

Проведення на території кожного заповідника містобудівних, архітектурних, ландшафтних перетворень, реставраційних, будівельних, земляних та інших робіт дозволяється за погодженням з органом управління заповідника та центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

5. На території пам'ятки ландшафту «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» допускається тільки реставрація і реабілітація пам'яток та реконструкція інших будівель і споруд без суттєвого збільшення їх висотних параметрів. У місцях, де традиційно існує забудова, можливе зведення окремих нових малоповерхових будівель та реконструкція існуючих, які не порушують цінних природних, історичних та пейзажних якостей ландшафту, що охороняється.

Режим використання території також передбачає:

- збереження розпланування, пам'яток та об'єктів культурної спадщини, елементів історичного упорядкування;
- необхідність проведення археологічних досліджень і музеєфікації археологічних об'єктів; заборону розкопування «на знесення» археологічного культурного шару; необхідність резервації нерозкопаних ділянок культурного шару як еталону на майбутнє;

- забезпечення сприятливого для пам'яток гідрологічного режиму, пожежної безпеки, захисту від динамічних навантажень та інших негативних техногенних і природних впливів;
- проведення робіт щодо реставрації і пристосування пам'яток культурної спадщини, упорядження та озеленення території за спеціальними проектами, погодженими центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

6. У зонах охоронюваного ландшафту забезпечується охорона природного оточення, збереження і відтворення цінних природних і пейзажних якостей пов'язаного з пам'ятками ландшафту, ліквідація чи візуальна нейтралізація будівель, споруд і насаджень, що спотворюють цей ландшафт.

Забезпечується охорона особливостей рельєфу, водоймищ, рослинності і відтворення їх історичного вигляду; збереження візуальних зв'язків пам'яток з природним та переважно природним оточенням, що має історичну цінність; захист берегових, лукових територій від зсувів та розмиву; укріплення схилів, ярів, їх озеленення; проведення інших природоохоронних заходів.

На території зон охоронюваного ландшафту можлива господарська діяльність, якщо вона не порушує характеру ландшафту і не потребує зведення капітальних будівель і споруд.

Відкриті галявини та простори лук можуть використовуватися для епізодичних масових свят та гулянь без будівництва капітальних споруд, а також як лукопарки та гідропарки з відповідними технічними заходами та упорядженням, що не впливають негативно на ландшафт та не змінюють його характеру.

У місцях традиційної забудови, відповідно до п. 3.4.3.5. ДБН Б.2.2-2-2008, можливе зведення окремих нових будівель та реконструкція існуючих, які не порушують цінних природних, історичних та пейзажних якостей ландшафту, що охороняється.

Всі земляні роботи в зонах охоронюваного ландшафту виконують з урахуванням вимог охорони наявних в ній археологічних об'єктів або можливості виявлення таких об'єктів.

7. На територіях охоронних зон заборонено будівництво будинків підвищеної поверховості, а також висотних будинків.

У межах охоронних зон забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні

роботи без дозволу відповідних органів охорони культурної спадщини. Не дозволяється прокладання транспортних комунікацій, інженерних мереж, які порушують підземні частини будівель, споруд або гідрологічний режим території, влаштування повітряних ліній електромереж і наземних трансформаторних пунктів, обладнання, благоустроїв, які не відповідають вимогам охорони культурної спадщини та збереження традиційного характеру середовища.

За спеціальними проектами, погодженими з органами охорони культурної спадщини, виконуються:

- роботи з регенерації історичного середовища, пов'язані зі збереженням і реконструкцією історичного розпланування, будівель і споруд, благоустроєм території, озелененням;
- роботи з консервації, реставрації, реабілітації, пристосування, музеєфікації пам'яток;
- роботи з реконструкції вуличної мережі, інженерних мереж, влаштування майданчиків для паркування автотранспорту, зовнішнього освітлення, встановлення малих архітектурних форм, які необхідні для експлуатації пам'яток, забезпечення інших форм благоустрою, зумовлених вимогами сучасного функціонування міста;
- усунення будівель, споруд і зелених насаджень, які порушують традиційний характер середовища;
- заміна підприємств, майстерень, складів, які виводять з охоронних зон, та будівель, які зносять, будинками та спорудами чи зеленими насадженнями, що не заважають візуальному сприйняттю та збереженню пам'яток і не порушують їх оточення;
- вибірккові реконструкція і збільшення розмірів окремих будівель, які не порушують традиційного характеру середовища у відповідності з розробленими і погодженими історико-містобудівними обґрунтуваннями.

В охоронних зонах зберігають та виявляють історично цінні розпланування, забудову, впорядження і ландшафт та відтворюють їх кращі втрачені елементи і якості, усувають або візуально нейтралізують дисгармонійні будівлі і споруди та елементи впорядження, створюють сприятливі умови для огляду пам'яток та їх оточення.

На територіях охоронних зон забезпечується охорона археологічного культурного шару, проведення археологічних досліджень з музеєфі-

кацією виявлених розкопками стародавніх будівель і споруд. Будь-яким земляним та будівельним роботам, пов'язаним з розриттями, мають передувати археологічні дослідження. У проектно-кошторисній документації на будівництво в обов'язковому порядку передбачаються кошти на проведення археологічних досліджень перед початком земляних робіт.

На територіях охоронних зон забезпечується сприятлива гідрогеологічна обстановка, чистота повітряного басейну, захист від динамічних впливів, пожежна безпека.

Нове будівництво можливе тільки за проектами, погодженими з органами охорони культурної спадщини. Тут допускається вибіркоче будівництво та реконструкція будівель і споруд за індивідуальними проектами; при цьому розпланувальний модуль і парцеляція мають залишатися незмінними, а масштаб нових та реконструйованих будівель і споруд, масштабність їхніх членувань, архітектурні форми, матеріали, кольорове вирішення фасадів мають відповідати безпосередньо прилеглий історичній забудові. При цьому висота нових будівель і споруд не повинна перевищувати 27 метрів. Відхилення від цих обмежень у бік збільшення висоти нових будівель і споруд, але не вище ніж на 10 метрів, допускається у виняткових випадках на підставі історико-містобудівного обґрунтування зі всебічним композиційним обґрунтуванням рішень, що приймаються.

В охоронній зоні Національного музею народної архітектури та побуту (с-ще Пирогів) на окремих ділянках можливе розміщення садибної забудови відповідно до історико-містобудівних обґрунтувань при дотриманні обмежень по висоті, визначених чинними Державними будівельними нормами.

8. На територіях зон регулювання забудови 1-ї, 2-ї та 3-ї категорій, відповідно до розділу 3.4.2 ДБН Б.2.2-2-2008, нове будівництво та реконструкція регламентуються за розташуванням, функціональним призначенням, висотою, прийомами забудови, масштабом, масштабністю членувань, матеріалом, кольором відповідно до історико-містобудівних обґрунтувань.

При цьому в межах зазначених зон режими регулювання забудови визначають режим допустимих перетворень (мінімальні, обмежені, активні) на території кожної зони:

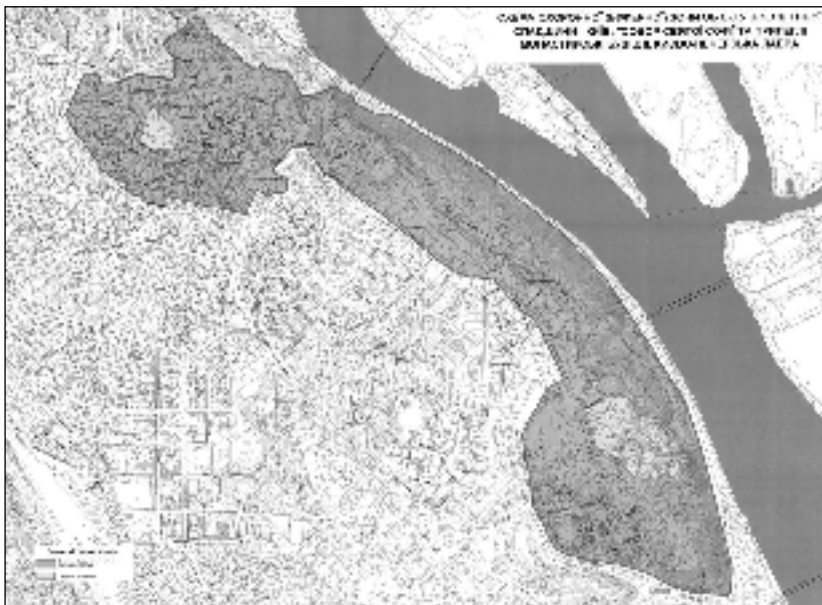
- на території зони регулювання забудови 1-ї категорії допускаються мінімальні перетворення;

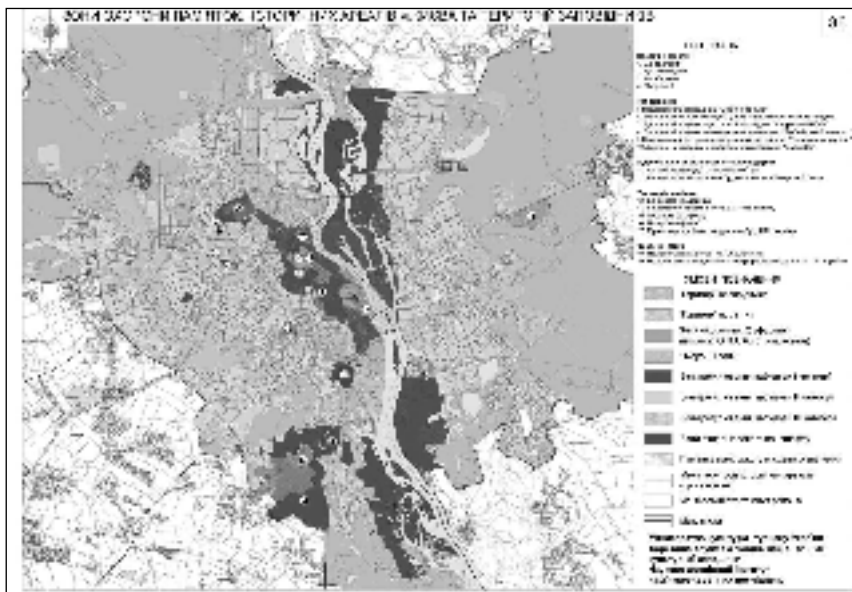
*Панорама історичного центру Києва в районі початку
вул. Великої Васильківської*

*Територія пам'ятки ландшафту «Історичний ландшафт
Київських гір і долини р. Дніпра»*

Об'єднана буферна зона собору Святої Софії з прилеглими монастирськими будівлями та ансамблю Києво-Печерської лаври

Зони охорони пам'яток, історичні ареали й території заповідників у м. Києві

- на території зони регулювання забудови 2-ї категорії допускаються обмежені перетворення;
- на території зони регулювання забудови 3-ї категорії допускаються активні перетворення.

У зонах регулювання забудови не дозволяється розміщувати промислові підприємства, транспортні, складські та інші споруди, що створюють значні вантажні потоки, забруднюють повітряний та водний басейни, вогне- та вибухонебезпечні об'єкти, а також об'єкти, що є дисгармонійними до середовища, яке охороняється.

У зонах регулювання забудови не дозволяється будівництво транспортних розв'язок, естакад, мостів та інших інженерних споруд, що порушують традиційний характер середовища пам'яток. Якщо такі споруди мають бути зведені, застосовують технічні прийоми і конструкції, що не дисонують з пам'ятками та історичною частиною міста.

Будівництво, реконструкція, земляні та інші роботи в зонах регулювання забудови можуть здійснюватися лише за проектами, погодженими відповідними органами охорони культурної спадщини.

У зонах регулювання забудови зберігають пов'язані з пам'ятками цінну історичну забудову і розпланування, характерні містобудівні утворення та виразні елементи ландшафту, закріплюють і відтворюють значимість пам'яток в архітектурно-просторовій композиції та історичному середовищі міста; забезпечують сприятливі умови огляду пам'яток.

Для забезпечення огляду пам'яток та їх комплексів і збереження особливостей їх видового розкриття в панорамах і перспективах:

- зберігаються оглядові точки, найсприятливіші для візуального сприйняття пам'яток;
- не допускається екранування пам'яток новобудовами та зеленими насадженнями зі сприятливих боків огляду та зведення нових будинків і споруд, які негативно впливають на композиційну значимість пам'яток.

Зона регулювання забудови 1-ї категорії є зоною суворого регулювання забудови. На території зони регулювання забудови 1-ї категорії зберігається існуюче розпланування. Нове будівництво і реконструкцію підпорядковують основним закономірностям історичної забудови кожного кварталу з дотриманням відповідності архітектури нових будинків і споруд пам'яткам, а також з урахуванням масштабних, стильових,

колеристичних та інших особливостей традиційного середовища. На території зони регулювання забудови 1-ї категорії заборонено будівництво висотних будинків, а можливість будівництва будинків підвищеної поверховості обмежується і визначається відповідно до висновків історико-містобудівних обґрунтувань.

На території зони регулювання забудови 2-ї категорії зберігаються наявні розпланування, висота та масштаб забудови. Заборонено будівництво висотних будинків і споруд.

На території зони регулювання забудови 3-ї категорії регламентація забудови визначається вимогами збереження загальної композиційної єдності історичного центру міста, композиційної ролі пам'яток в його пейзажі. У межах зони регулювання забудови 3-ї категорії, як правило, зберігається існуюча розпланувальна мережа; у межах територій Нижньої Телички та Рибальського півострова існуюча розпланувальна мережа збереженню не підлягає. У межах зони регулювання забудови 3-ї категорії на ділянках, розташованих на Рибальському острові на північ від вулиці Електриків — Набережно-Рибальської дороги, а також уздовж Залізничного шосе, вулиць Боженка, Антоновича, Великої Васильківської допускається будівництво окремих висотних будівель і споруд, граничні параметри яких мають визначатися історико-містобудівними обґрунтуваннями й погоджуватися органами охорони культурної спадщини.

9. Режими використання територій, на яких наявна археологічна спадщина.

На територіях пам'яток археології забезпечується проведення археологічних досліджень з музеєфікацією виявлених розкопками стародавніх будівель і споруд. При цьому заборонено розкопування «на знесення» археологічного культурного шару по всій його площі й на всю глибину. Необхідно резервувати нерозкопані ділянки культурного шару як еталон на майбутнє.

Будь-яким земляним та будівельним роботам, запланованим на територіях пам'яток археології, повинні передувати археологічні дослідження (розкопки), а самі роботи мають здійснюватися під наглядом фахівця-археолога.

На територіях охоронних зон пам'яток археології забезпечується охорона археологічного культурного шару, проведення археологічних досліджень з музеєфікацією виявлених розкопками стародавніх будівель і споруд. Будь-яким земляним та будівельним роботам, пов'язаним

з розкриттями, мають передувати археологічні дослідження. У проектно-кошторисній документації на будівництво в обов'язковому порядку передбачаються кошти на проведення археологічних досліджень перед початком земляних робіт.

На всіх територіях зон охорони археологічного культурного шару встановлюється єдиний режим використання територій:

- всі будівельні і земляні роботи, посадка дерев проводяться з дозволу органів охорони культурної спадщини під наглядом археолога;
- до початку крупних земляних або будівельних робіт на ділянках археологічного культурного шару повинні проводитися археологічні дослідження відповідно до планів розміщення будівництва;
- по завершенні археологічного дослідження ділянки культурного шару виявлені й залишені на місці фрагменти стародавніх будівель і споруд підлягають охороні, консервації та музеєфікації як нерухомі пам'ятки культурної спадщини. У разі їх відсутності повністю вивчені ділянки археологічного культурного шару за рішенням державних органів охорони культурної спадщини виключаються зі складу зон охорони археологічного культурного шару.

10. У межах кожного з історичних ареалів режими використання територій визначаються режимами зон охорони, встановленими у відповідних історичних ареалах. Проектуванню об'єктів містобудування має передувати розроблення історико-містобудівних обґрунтувань, які погоджуються в установленому порядку [5].

Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план м. Києва; межі та режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Києва» була розглянута Науково-методичною радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури України 9 вересня 2011 р. (протокол № 48). За результатами розгляду прийнято рішення зазначену науково-проектну документацію схвалити та рекомендувати до затвердження в установленому порядку. Наказом Міністерства культури України від 21.10.2011 р. № 912/0/16-11 затверджено межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Києва, визначених науково-проектною документацією, про яку йдеться у цій статті.

Але Генеральний план міста не є кінцевим етапом містобудівного проектування. Після його затвердження необхідно вишукати кошти на розроблення більш конкретизованих містобудівних рішень, у першу чергу по тих районах Києва, де сконцентрована основна маса найціннішої культурної спадщини:

1. Концепції та проекти регенерації буферних зон Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника та Національного заповідника «Софія Київська».

2. План організації території Державного історико-архітектурного заповідника «Стародавній Київ».

3. План організації території Київської фортеці.

Орієнтовна потреба в коштах на проведення цих робіт становить орієнтовно 70 млн. грн. Орієнтовний обсяг коштів, необхідних для проведення першочергових ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини буде визначатися проектно-кошторисною документацією (за попередніми оцінками — близько 2 млрд. грн. щорічно).

Література:

1. *Вечерський В.* Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць. — К.: НДІТІАМ, 2003. — 560 с.

2. *Наказ* Міністерства культури і туризму України від 03. 02. 2010 р. № 58/0/16-10.

3. *Історико-культурні заповідники* / За ред. Вечерського В. В.; Відп. за вип. Сердюк О. М. — К., 2011. — 292 с., 97 іл.

4. *Наказ* Міністерства культури і туризму України від 13. 12. 2007 р. № 1669/0/16-07.

5. *Порядок* розроблення історико-містобудівних обґрунтувань. Затверджено наказом Державної служби охорони культурної спадщини від 22. 03. 2004 р. № 7 (зі змінами, внесеними наказом Державної служби з питань національної культурної спадщини 10. 01. 2011 р. № 2).

Статья посвящена масштабной научно-проектной документации по городу Киеву, разработанной НИИ памятниковоохранных исследований Министерства культуры под научным руководством автора статьи в 2009–2011 годах. Это раздел «Охрана культурного наследия» нового Генерального плана г. Киева, а именно: историко-архитектурный

опорный план, границы и режимы использования территорий зон охраны памятников и исторических ареалов города. В статье публикуются основные результаты этой работы.

The article is devoted to large-scale scientific project documentation for the city of Kiev, developed by Institute of the Monument Protection Researches under the supervision of the author in 2009–2011. This section “Protection of cultural heritage of the new master plan in Kyiv, namely: historical and architectural reference plan, the limits and modes of land use zones of protection of monuments and historical areas of the city. The article published the main results of this work.

Історико-культурні заповідники Міністерства культури України. Сучасний стан, проблеми та актуальні питання розвитку

Стаття присвячена історико-культурним заповідникам Міністерства культури України. В публікації проаналізовано сучасний стан, проблемні питання та актуальні напрями розвитку історико-культурних заповідників України.

Протягом останніх років в НДІ пам'яткоохоронних досліджень проводиться значна робота щодо вдосконалення державних статистичних спостережень за пам'ятками та об'єктами культурної спадщини. Одним із важливих напрямів роботи є перегляд діючої статистичної звітності про нерухомі пам'ятки та об'єкти культурної спадщини історико-культурних заповідників сфери управління Міністерства культури України (МКУ).

Співробітники НДІ пам'яткоохоронних досліджень спільно зі спеціалістами Державної служби з питань національної культурної спадщини у 2009 р. розробили форму статистичних спостережень — «Звіт про нерухомі пам'ятки та об'єкти культурної спадщини історико-культурних заповідників сфери управління Міністерства культури і туризму України (лист від 10.06.2009 р. № 22-1740/42)». Дана форма звітності разом з інструкцією по її заповненню була розіслана до історико-культурних заповідників МКУ.

На основі отриманих звітних матеріалів співробітниками відділу історичних ареалів населених місць та заповідників НДІ пам'яткоохоронних досліджень було зібрано та опрацьовано матеріали, що стосуються майнових, земельпорядних та містобудівних питань, реставрації в заповідниках, діяльності музеїв, екскурсійних бюро, науково-просвітницьких відділів. Такий різнобічний аналіз дав можливість виявити проблемні питання та визначити актуальні напрями розвитку історико-культурних заповідників України. Зібрані та опрацьовані матеріали і стали основою для написання даної статті.

Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини», «Комплекс (ансамбль) пам'яток з усією сукупністю компонентів, що

становить культурну, історичну та наукову цінність, просторово, планувально і функціонально виділений в структурі населеного пункту або локалізований поза його межами, може бути оголошений історико-культурним заповідником державного або місцевого значення.

Історико-культурним заповідником державного значення оголошується комплекс (ансамбль) пам'яток, що має особливу культурну, історичну і наукову цінність, справив значний вплив на розвиток культури, архітектури, містобудування, безпосередньо пов'язаний з видатними історичними подіями.

Залежно від домінуючого виду об'єктів культурної спадщини історико-культурні заповідники можуть бути історико-архітектурними, архітектурно-історичними, історико-меморіальними, історико-археологічними, історико-етнографічними.

На цей час на території України функціонує 63 державні історико-культурні заповідники, з яких 24 мають статус національного. З них 16 належать до сфери управління Міністерства культури України. До сфери управління Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України донедавна належали п'ять національних та п'ять державних історико-культурних заповідників.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2011 р. № 1032-р. «Про передачу цілісних майнових комплексів історико-культурних заповідників до сфери управління Міністерства культури» та розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 р. № 552-р «Про передачу цілісного майнового комплексу Національного заповідника «Софія Київська» одинадцять заповідників, що перебували у підпорядкуванні Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства було передано у відання Міністерства культури України: Національний заповідник «Глухів», Національний заповідник «Замки Тернопілля», Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», Державний історико-архітектурний заповідник у м. Жовкві, Державний історико-культурний заповідник у м. Белзі, Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, Державний історико-архітектурний заповідник у м. Бережанах, Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань», Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця» та Національний заповідник «Софія Київська». Націо-

нальні історико-меморіальні заповідники «Бабин Яр» та «Биківнянські могили», які перебували до цього часу в управлінні Українського інституту національної пам'яті, також віднесені до сфери управління Міністерства культури згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2011 р. № 133-р «Про віднесення національних закладів до сфери управління Міністерства культури».

Відтак управління історико-культурними заповідниками здійснюють: Міністерство культури України (25 заповідників), місцеві органи державної влади та інші організації (38 заповідників).

Сьогодні до сфери управління Міністерства культури України належать:

- Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник (м. Київ).
- Національний заповідник «Херсонес Таврійський» (м. Севастополь).
- Національний заповідник «Хортиця» (м. Запоріжжя).
- Національний заповідник «Давній Галич» (Івано-Франківська обл.).
- Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» (Київська обл.).
- Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» (Рівненська обл.).
- Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (Черкаська обл.).
- Шевченківський національний заповідник у м. Каневі (Черкаська обл.).
- Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» (Черкаська обл.).
- Національний історико-культурний заповідник «Качанівка» (Черкаська обл.).
- Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила» (Запорізька обл.).
- Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» (Чернігівська обл.).
- Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр» (м. Київ).
- Національний заповідник «Софія Київська» (м. Київ).
- Національний заповідник «Глухів» (Сумська обл.).
- Національний заповідник «Замки Тернопілля» (Тернопільська обл.).
- Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець» (Хмельницька обл.).

- Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній» (м. Чернігів).
- Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили» (м. Київ).
- Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник (Тернопільська обл.).
- Державний історико-архітектурний заповідник у м. Бережани (Тернопільська обл.).
- Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань» (Черкаська обл.).
- Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця» (Чернівецька обл.).
- Державний історико-культурний заповідник у м. Белзі (Львівська обл.).
- Державний історико-культурний заповідник у м. Жовква (Львівська обл.).
- Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами та Києво-Печерська лавра (Національний заповідник «Софія Київська» та Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник) — у 1990 р. включено до Списку всесвітньої культурної спадщини UNESCO.
- До Попереднього списку всесвітньої спадщини UNESCO внесені об'єкти та комплекси пам'яток, що входять до заповідників:
- Історичний центр м. Чернігів IX — XIII ст. (1989 р.) (Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній»).
- Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора (V ст. до н.е. — XIV ст. н.е. (Руїни античного міста Херсонес, IV ст. до н.е. — XII ст. н.е. (1989 р.) (Національний заповідник «Херсонес Таврійський»).
- Археологічний комплекс «Кам'яна могила» (2006 р.) (Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила»).
- Комплекс пам'яток Судацької фортеці VI–XVI ст. (2007 р.) (Національний заповідник «Софія Київська»).
- Кирилівська та Андріївська церкви (2009 р.) — як розширення номінації (Національний заповідник «Софія Київська»).
- «Могила Тараса Шевченка» та Канівський історико-природний музей-заповідник (1989 р.) (Шевченківський національний заповідник у м. Канів).

Відповідно до законодавства території державних історико-культурних заповідників належать до земель історико-культурного призначення, для яких встановлюються спеціальні умови, вимоги та обмеження щодо використання, здійснення містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, проведення будівельних, меліоративних, шляхових, земляних та інших робіт.

У жовтні 2010 р. набрала чинності принципово нова редакція Закону України «Про охорону культурної спадщини». З'явилися нові статті 33, 33-1, 33-2, 33-3, присвячені питанням створення та діяльності заповідників. Пункт 6 статті 33 передбачає, що «межі, зони охорони, обсяги і строки проведення робіт з консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту і пристосування об'єктів культурної спадщини, благоустрою історико-культурного заповідника, а також заходи з охорони і використання об'єктів культурної спадщини, збереження і відтворення традиційного характеру середовища визначаються у плані організації території історико-культурного заповідника — науково-проектній документації, що розробляється відповідно до закону в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. План організації території історико-культурного заповідника затверджується органом, до сфери управління якого він віднесений».

Із 25 заповідників історико-культурного профілю, які підпорядковуються МКУ, далеко не всі мають розроблені плани організації території або мають застарілі генеральні плани свого розвитку, не затверджені в установленому порядку та такі, що потребують коригування. Так, наприклад, плани організації територій не розроблені для Національного заповідника «Софія Київська», Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка», Національного історико-культурного заповідника «Качанівка», Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» та ін.

Лише чотири національні заповідники мають плани організації території (генеральні плани розвитку), розроблені на сучасних науково-методичних засадах:

1. Національний заповідник «Биківнянські могили» (м. Київ). Генеральний план розвитку заповідника схвалено Науково-методичною

радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України (протокол від 10.11.2010 р. № 33).

2. Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила» (Запорізька обл.). Коригування Генерального плану розвитку Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна могила» схвалено Науково-методичною радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України (протокол від 21.12.2010 р. № 43), затверджено наказом Міністерства культури і туризму України від 26.01.2011 р. № 22/0/16-11.

3. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» (Київська обл.). План організації території Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» схвалено Науково-методичною радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України (протокол від 03.02.2011 р. № 44), затверджено наказом Міністерства культури і туризму України від 05.04.2011 р. № 206/0/16-11.

4. Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній» (м. Чернігів). Затверджений рішенням сесії Чернігівської міської ради від 23.06.2009 року.

На цей час завершується розроблення кількох планів організації території заповідників:

1. Національного заповідника «Херсонес Таврійський» (м. Севастополь). Перша частина плану організації території — межі та режими використання територій і зон охорони пам'ятки археології національного значення «Стародавнє місто — Херсонес Таврійський» схвалена Науково-методичною радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України (протокол від 21.12.2010 р. № 43), затверджена наказом Міністерства культури і туризму України від 06.04.2011 р. № 220/0/16-11.

2. Концепцію Генерального плану розвитку Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника схвалено Науково-методичною радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України (протокол від 14.12.2010 р. № 42), затверджено наказом Міністерства культури і туризму України від 30.12.2010 р. № 1329/0/16-10.

3. Протягом 2011 — початку 2012 рр. завершується розроблення плану організації території Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр» (м. Київ).

Одним з основних завдань державної політики у сфері охорони культурної спадщини є здійснення комплексних заходів щодо обліку об'єктів культурної спадщини, які передбачають їх наукове вивчення, класифікацію та державну реєстрацію. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1760 (1760-2001-п) «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» не допускається занесення об'єкта до цього Реєстру без облікової документації. Основним обліковим документом є паспорт об'єкта культурної спадщини, який має бути розроблений відповідно до форми, затвердженої наказом Міністерства культури і мистецтва та Державного комітету з будівництва та архітектури від 13.05.2004 р. № 295/104.

З метою удосконалення ведення обліку об'єктів культурної спадщини та забезпечення їх державної реєстрації у 2002 р. було розроблено Комплексну програму паспортизації об'єктів культурної спадщини на 2003–2010 рр., яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 9.09.2002 р. № 1330. Згідно даної програми паспортизацію пам'яток та об'єктів культурної спадщини було проведено і в історико-культурних заповідниках України.

Загалом, слід відзначити, що програма паспортизації в заповідниках історико-культурного призначення МКУ була виконана приблизно на 70%. Повністю або майже повністю було паспортизовано пам'ятки та об'єкти культурної спадщини в Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику, НІМЗ «Поле Берестецької битви», НІКЗ «Чигирин», Шевченківському національному заповіднику у м. Канів, НІКЗ «Качанівка» та ін. Протягом останніх років понад 300 об'єктів історико-культурних заповідників було включено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України і основною підставою для цього стала розроблена облікова документація. На жаль, великий відсоток облікової документації, яка виносилася на розгляд вчених рад та експертних комісій, було виконано не на належному науково-методичному рівні, і документація поверталася на доопрацювання. Наразі продовжується робота з паспортизації і внесення об'єктів культурної спадщини заповідників до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Для діяльності історико-культурних заповідників досить актуальним на сьогодні є земельне питання, оскільки ряд заповідників доте-

пер не є користувачами земельних ділянок, на яких розташовані підпорядковані їм об'єкти культурної спадщини, і, як наслідок, повною мірою не можуть провадити заходи щодо охорони та збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини. Власне питання їх збереженості є одним із пріоритетних в пам'яткоохоронній сфері. Сьогодні велика кількість пам'яток, що знаходяться на території історико-культурних заповідників, перебувають в аварійному, незадовільному, а нерідко і гостро аварійному технічному стані. Така ситуація є вкрай негативною, адже напряду загрожує збереженню пам'яток та перешкоджає вільному доступу до них туристів. Аналізуючи технічний стан пам'яток, що входять до складу історико-культурних заповідників МКУ (згідно звітної документації) слід відзначити, що на сьогодні значна їх кількість реставрується, близько 70 об'єктів перебувають в аварійному та незадовільному технічному стані, близько 50 потребують проведення археологічних досліджень, заходів з музеєфікації.

Проведення будь яких ремонтних, реставраційних, реабілітаційних, консерваційних робіт, а також здійснення заходів з охорони, використання, реставрації, музеєфікації пам'яток, згідно з чинним законодавством, має виконуватися відповідно до розробленої науково-проектної документації кваліфікованими спеціалістами на високому науково-технічному рівні. На жаль, приклади проведення непрофесійних ремонтно-реставраційних робіт в останній час стають дедалі частішим явищем, підтвердженням цьому можуть слугувати події в Кам'янці-Подільському, де у серпні 2011 р. обвалилася нещодавно відреставрована башта НІАЗ «Кам'янець».

Не менш проблемними, а тому й актуальними сьогодні є питання, пов'язані з майном. Усі власники пам'яток, щойно виявлених об'єктів культурної спадщини чи їх частин або уповноважені ними органи (особи) незалежно від форм власності на ці об'єкти зобов'язані укласти з відповідним органом охорони культурної спадщини охоронний договір (Закон України «Про охорону культурної спадщини», ст. 23). Такі договори укладаються з метою утримання пам'яток та об'єктів культурної спадщини в належному стані (своєчасного проведення ремонту, захисту від пошкодження, руйнування або знищення) та відповідного використання. Як показує звітність, далеко не у всіх заповідниках ця норма закону виконується. Найбільше проблем з цим у НІКЗ «Качанівка», НЗ

«Батьківщина Тараса Шевченка» та НЗ «Херсонес Таврійський», де на жодну пам'ятку не укладено охоронний договір.

Наступними актуальними для сьогодення є питання, що стосуються стану використання пам'яток та об'єктів культурної спадщини заповідників. Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини» (ст. 24, п. 2), використання пам'ятки повинно здійснюватися відповідно до режимів використання у спосіб, що потребує якнайменших змін і доповнень. Питання цільового використання пам'яток та об'єктів культурної спадщини є досить непростим для Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Сьогодні в його корпусах розміщується близько 40 організацій різного спрямування (деякі з них культурно-мистецького та пам'яткоохоронного профілю), які не пов'язані з історією та діяльністю монастиря і заповідника. Така ситуація існує тут достатньо давно і вже протягом багатьох років залишається неврегульованою.

Ще однією цілком актуальною темою є балансова приналежність пам'яток та об'єктів культурної спадщини. Зараз, на жаль, поширена практика, коли велика кількість об'єктів, що входять до складу заповідників, знаходяться у комунальній власності міста або в державній чи приватній власності на балансі відповідних установ (НІАЗ «Кам'яна могила», НЗ «Давній Галич»). Це вкрай негативно впливає на збереження пам'яток. Як показала звітність, найбільш урегульоване це питання в НЗ «Хортиця», НІМЗ «Поле Берестецької битви», НІКЗ «Чигирин», НІКЗ «Качанівка», де майже всі пам'ятки взято на баланс заповідників.

Слід зазначити, що всі історико-культурні заповідники мають велике значення для перспективи розвитку туризму в Україні. Їх потенціал у цій сфері використовується вкрай нерівномірно й недостатньо.

Причиною цього є не тільки суб'єктивні чинники, а й об'єктивні: не завжди добрий технічний стан пам'яток, нерозвиненість транспортної мережі й інфраструктури обслуговування (дороги, готелі, заклади харчування й обслуговування тощо).

Адміністрація історико-культурного заповідника здійснює культурно-освітню, науково-дослідну діяльність у сфері охорони культурної спадщини та музейній справі, а також туристичну діяльність (згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини», ст. 33–2). Проте сьогодні ці напрями діяльності історико-культурних заповідників не розвинені належною мірою. Найбільше проблем пов'язано з розвитком

їх туристичної та рекреаційної діяльності. Використанню заповідників як повноцінних туристичних об'єктів перешкоджають, крім вищезазначених, ще й такі чинники:

– недостатнє використання можливостей заробляти кошти власними силами (квитки, заклади харчування, готельні, розважальні комплекси, проведення окремих заходів, привабливих для публіки тощо). Найбільше проблем з цим у заповідниках «Кам'яна могила», Шевченківському в Каневі, «Батьківщина Тараса Шевченка» та інших. Водночас слід відзначити позитивний досвід такої діяльності Національного заповідника «Замки Тернопілля», Державного історико-культурного заповідника у м. Жовква та Національного музею-заповідника українського гончарства в смт Опішне на Полтавщині;

– недостатня популяризація заповідників, особливо тих, що розташовані у віддалених від міст та автомобільних шляхів місцях, відсутність або недостатня кількість дорожніх вказівників з інформацією про історико-культурні заповідники (це стосується майже всіх заповідників);

– відсутність стандартизованого та впорядкованого випуску рекламної продукції (буклетів, науково-популярних видань), єдиного для всіх заповідників спеціалізованого періодичного видання. Низький рівень інформаційної електронної оснащеності (web-сайтів, електронної пошти), що є в сучасних умовах чи не найважливішим інформаційним ресурсом. Деякі заповідники взагалі не мають офіційних інтернет-сайтів, деякі не спроможні обслуговувати їх належним чином — інформація застаріла та неповна. Зразковими можна назвати сайти Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Національного заповідника «Глухів», Національного заповідника «Давній Галич», Національного музею-заповідника українського гончарства в смт Опішне;

– у більшості заповідників відсутні сучасні сервісні центри, які мають включати: обладнані за сучасними вимогами місця приймання груп, автомобільні стоянки та паркінги, особливо для великогабаритних туристичних автобусів (особливо це актуально для Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника), каси, центри надання послуг розважального характеру, міні-експозиції попереднього ознайомлення, об'єкти громадського харчування, туалети, смітники, та міні-готелі;

– цілковито не осмисленим, а тому й не вирішеним є питання національного сувеніру, оскільки та сувенірна продукція, яка сьогодні продається в заповідниках, тематично не відповідає їхній спрямованості;

– у заповідниках належним чином не унормована і не систематизована екскурсійна робота. Відсутній аналіз лекційної і тематико-експозиційної діяльності;

– наявні туристичні потоки розподілено вкрай нерівномірно. Найбільшою популярністю користуються національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник та Національний заповідник «Софія Київська» у Києві, національні заповідники «Херсонес Таврійський» у Севастополі та «Кам'янець», які відвідують не лише українці, а й туристи з-за кордону. Інші заповідники, не тільки так звані провінційні, а й навіть столичні «Стародавній Київ», «Биківнянські могили», «Бабин Яр», мало приваблюють туристів та екскурсантів.

Заради справедливості відзначимо, що останніми роком в більшості історико-культурних заповідників активізувалася науково-дослідна, виставкова та видавнича діяльність. Ці заклади постійно вишуковують можливість залучити додаткові (позабюджетні) кошти для фінансування своєї діяльності, розширяють надання платних послуг. У період 2005–2010 рр. історико-культурними заповідниками видано понад 900 наукових видань та публікацій. Наскільки ці наукові праці є актуальними та вагомими, можна говорити тільки після їх детального опрацювання. Проте, як показала перевірка, проведена в Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику, з 86 наукових праць та публікацій за 2009 рік переважна більшість не стосувалася безпосередньої спрямованості та діяльності заповідника, не впливала на його діяльність та перспективи розвитку.

Попри те, що заповідники вишуковують різні можливості для реалізації видавничої та науково-дослідної діяльності, сьогодні досить гостро стоїть питання якісного кадрового забезпечення. Фаховий рівень працівників заповідників, особливо науковців, часто не відповідає сучасним вимогам.

Звичайно, це далеко не весь перелік проблем, які існують сьогодні в діяльності історико-культурних заповідників. Найгострішою залишається недостатнє бюджетне фінансування. Існуючі державні цільові програми не охоплюють всього комплексу питань охорони культурної спадщини. Однак світова практика свідчить, що жодна країна світу не

забезпечує потребу фінансування пам'яткоохоронної галузі винятково за рахунок державного бюджету. Тому актуальним на сьогодні є розвиток туристичного і рекреаційного потенціалу історико-культурних заповідників із залученням внутрішніх ресурсів та ініціативної злагодженої роботи на місцях.

Стаття посвячена історико-культурним заповідникам Міністерства культури України. В публікації проаналізоване сучасне становище, проблемні питання і актуальні напрями розвитку історико-культурних заповідників України.

Article is devoted to historical and cultural reserve the Ministry of Culture of Ukraine. This publication analyzes the current status, problems and actual trends of development of historical and cultural reserves of Ukraine.

Паспортизація об'єктів культурної спадщини Шевченківського національного заповідника у м. Каневі

Статтю присвячено питанням розробки облікової документації на об'єкти Шевченківського національного заповідника як важливої складової процедури занесення їх до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Шевченківський національний заповідник у м. Каневі створений відповідно до Постанови РНК УРСР «Про оголошення території могили Т.Г. Шевченка Державним заповідником». Постановою Ради Міністрів УРСР від 21 листопада 1989 р. № 287 «Про створення Шевченківського національного заповідника в м. Каневі», заповіднику присвоєно статус національного, підтверджений Указом Президента України «Про національні заклади культури» від 11 жовтня 1994 р. № 587/94.

Шевченківський національний заповідник (далі — Заповідник) — культурно-освітній та науково-дослідний заклад, створений на базі ансамблю об'єктів культурної спадщини та пам'яток природи, пов'язаних з життям і вшануванням пам'яті Тараса Шевченка. Основними завданнями Заповідника є здійснення заходів з охорони і збереження об'єктів культурної спадщини та пам'яток природи, пов'язаних з ними територій та рухомих предметів, творів монументального, образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, а також проведення науково-дослідної, науково-методичної, інформаційної та культурно-просвітницької роботи з метою популяризації культурної спадщини, духовного збагачення громадян та їх патріотичного виховання.

До складу Заповідника входить дев'ять пам'яток, з яких дві — національного значення, сім — місцевого. Загальна площа Заповідника становить 45,0837 га.

Згідно з рішенням Кабінету Міністрів України від 27.02.2008 р. № 343 «Про передачу цілісних майнових комплексів Канівського історичного музею, Канівського музею народного декоративного мистецтва та Бібліотеки-музею А.П. Гайдара в м. Каневі у державну власність», наказом Міністерства культури і туризму України від

24.03.2008 р. № 293/0/16-08 зазначені музейні установи увійшли до складу Заповідника на правах відділів.

Збереження культурної спадщини неможливе без системного обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини, одним із основних складових елементів якого є облік (паспортизація) об'єктів культурної спадщини.

Протягом 2011 р. автором була розроблена облікова документація на два об'єкти культурної спадщини Заповідника. Один об'єкт — будівля Базилянського училища (з березня 1990 р. — Канівський музей народного декоративного мистецтва) взятий на облік як пам'ятка історії місцевого значення, другий об'єкт — будівля, в якій розміщувалася крамниця єврейських торгових рядів (з 1993 р. — Канівський історичний музей) — щойно виявлений об'єкт культурної спадщини, який пропонується для взяття на облік як пам'ятка архітектури місцевого значення.

Облікова документація (паспорти, облікові картки) на об'єкти культурної спадщини складені за формою, затвердженою наказом Мінікультури та Держкомітетом з будівництва та архітектури від 13.05.2004 р. № 295/104 «Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини» та відповідно до «Методичних рекомендацій щодо заповнення облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини», схвалених наказом Державної служби охорони культурної спадщини від 03.06.2004 р. № 11.

Будинок базилянського училища розташований по вул. Леніна, 64 в історичному центрі нагірної частини міста, в межах історико-культурної заповідної території «Стародавній Канів» на південний захід від Успенського собору. На державний облік її взято відповідно до рішення Черкаського облвиконкому від 27.12.1991 р. № 270. За видовою приналежністю об'єкт є пам'яткою історії, охоронний номер 3885.

Будівля базилянського училища є частиною відновленого у XVIII ст. Канівського православного монастиря, який був спалений турецькими військами у 1678 р. [3, с. 79].

У 1775 р. Канів перейшов у власність польського короля Станіслава Августа Понятовського, який передав місто своєму племіннику Станіславу Казиміру Понятовському. В цей час широкого розмаху набирає шкільна діяльність василіан (базиліан), які діяли на основі реорганізованого уніатським чернецтвом уставу Святого Василя про реформацію уніатських та єзуїтських шкіл. Підтримуючи шкільну реформу Польсько-Литовської Едукаційної комісії, Казимір Понятовський у 1784 р. на

власні кошти відбудував канівський монастир, а при ньому — муровану будівлю під училище, засноване у 1781 р. при базиліанському монастирі архімандритом Фізікевичем [2, с. 9–10].

У 1787 р. на весняних іспитах в училищі був присутній сам король Станіслав Август Понятовський, який в цей час прибув до Канева для зустрічі з російською імператрицею Катериною II, щоб обговорити питання подальшої долі Речі Посполитої. Ця подія відображена в поемі Тараса Шевченка «Великий льох» та на малюнку «Зустріч Катерини II з королем польським Станіславом у Каневі».

Приблизно у 1833 р. монастир був закритий [4, с. 342], а в будинку колишнього базиліанського училища розмістилося приходське дворянське, а з 1860 р. — повітове училище. У 1918 р. тут була гімназія, а у 1920–1970 рр. діяла семирічна районна трудова школа ім. Тараса Шевченка.

У повітовому училищі з 1873 по 1895 рік викладав В.С. Гнилосиров (Гавриш), який листувався з Тарасом Шевченком, а згодом, довгий час доглядав за його могилою. Свого часу тут навчалися: М.О. Андрієвський — український філолог та педагог, О.О. Андрієвський — філолог, історик, літератор, К.І. Арбажин — український письменник, літературознавець; письменники Г.Т. Донець та В. М. Лагоза; Герої Радянського Союзу Олег Кошовий, І.Х. Каледник та К. М. Шумський [6, с. 6].

У березні 1990 р. в реконструйованому приміщенні колишньої школи були розміщені фонди музею українського народного декоративного мистецтва, перенесені з Успенського собору, в якому музей діяв з 1972 р.

За функціональною типологією об'єкт належить до культурно-просвітницького типу. Споруда прямокутна в плані, витягнута відносно осі південь-північ, двоповерхова з мансардними приміщеннями, розташованими в об'ємі чотирьохскатного, «із заломом» даху, вкритого оцинкованою бляхою. Будівля цегляна, потинькована і вапнована, з підвальними приміщеннями в північній частині. Перекриття першого і другого поверхів — монолітне, залізобетонне по сталевих балках. Конструкції даху та мансардних приміщень — дерев'яні.

Внутрішня планувальна схема будівлі — двобічна коридорна, з невеликими кімнатами по боках. Фасади будівлі симетричні, стіни між першим і другим поверхами оздоблено міжповерховим карнизом. Віконні прорізи фасадів — вузькі, прямокутні. З чолового і дворового фасадів на рівні мансардного поверху — по п'ять симетрично розташо-

ваних слухових (мансардних) вікон прямокутної форми, оздоблених декоративними дашками.

Центральний вхід до будівлі організовано через прибудований з головного фасаду тамбур — ганок, оздоблений чотирма колонами, який на рівні віконних прорізів другого поверху завершується двоскатним дашком з декоративним фронтоном.

Протягом 2004–2005 рр. до основного об'єму будівлі було добудовано вхідний ганок головного фасаду, евакуаційні сходи зі сторони південного торця, вхідний вестибюль в підвальні приміщення з боку північного торця. [5, 6/04 — 1 — ГП. — Т. 2] Всі вищезгадані добудови узгоджуються з характерним виглядом історичної будови і складають єдиний архітектурно-стильовий комплекс з головною спорудою та підпорядковані їй.

Будівля XIX ст., у якій розміщувалася крамниця єврейських торгових рядів, розташована в межах історичного центру міста по вул. Леніна, 15.

Архітектура стародавнього ядра міста була тісно пов'язана із забудовою колишніх міських посадів, розміщених у долині потоку Дунаєць, вздовж сучасної вулиці Підстінок, на Дніпровській горі поряд з Успенським собором.

Починаючи з XII до початку XX ст., старий посад в долині Дунайця, імовірно, мав торгове значення. Об'ємно-планувальним центром посаду, як свідчать архівні матеріали XVIII — початку XX ст., була площа, що спочатку носила назву 1-ша Митна, а потім — Торгова (сучасний ріг вул. Воровського та Леніна). В межах колишньої Торгової площі і по вул. Болсанівській (сучасна Воровського) селилося переважно єврейське населення. [1, КОДА. — Ф. 1. — Оп. 242. — Спр. 96.] В кінці XIX — на початку XX ст. чимала територія — від 1-ї Митної (Торгової) до 2-ї Митної (Леніна) площ, стає центром міста. Тут зводяться кам'яні торгові ряди, спочатку одноповерхові, згодом надбудовані до двох поверхів. [7, с. 5]

Будівлю на розі колишньої Торгової площі по вул. Леніна, 15 було збудовано приблизно наприкінці XIX ст. На першому поверсі розташовувався магазин чоловічого одягу, другий поверх був житловим. Поряд було збудовано два магазини, що згодом отримали назву торгових рядів Краковича (вул. Леніна, 17), а також житловий будинок, на першому поверсі якого розміщувався ювелірний магазин. У другій половині XX ст. в приміщеннях другого поверху знаходилися районний виконавчий комітет, відділ культури, районний РАГС; на першому поверсі — ма-

Паспортизація об'єктів культурної спадщини Шевченківського національного заповідника газин та майстерні. У 1993 р. в приміщеннях будівлі по вул. Леніна, 15 був відкритий музей історії Канева.

За функціональною типологією об'єкт належить до житлового типу. Споруда в плані трапецієвидної форми, двоповерхова з горищем.

Будівля пофарбована, на рівні першого поверху — потинькована. Фундаменти і цоколь — цегляні, перший поверх — цегляний, другий — дерев'яний, обкладений цеглою. Перший має виступ відносно другого поверху. Перекриття першого і другого поверхів — дерев'яне по дерев'яних балках. Кут будівлі вирішений з характерним скосом і на рівні другого поверху оздоблений балконом на один віконний проріз з ажурною металевою огорожею.

Внутрішня планувальна схема будівлі — секційна. Фасади асиметричні — на рівні другого поверху з боку вул. Воровського — на чотири віконних прорізи, з боку вул. Леніна — на п'ять (один віконний проріз закладений цеглою).

Віконні прорізи чолового фасаду на рівні першого поверху за формою наближаються до квадрата і розміщуються в прямокутних віконних нішах, на рівні другого — вузькі, прямокутної форми, з легким закругленням у фрамужній частині, акцентовані замковим каменем. Центральний вхід організований через прибудований в північно-східній частині чолового фасаду невисокий ганок, викладений із необробленого каміння. Будівлю увінчує карниз у формах класицизму. Дах — чотирихоскатний.

Будівля є своєрідним прикладом завершення кута забудови вулиці, характерного для архітектури XIX–XX ст., і цінним елементом історичної забудови м. Канева.

Під час розробки облікової документації автором була проведена інвентаризація вищезгаданих об'єктів культурної спадщини, опрацьовано історико-бібліографічні матеріали та проведена детальна фотофіксація. Облікова документація, що містить докладну, всебічну й актуальну інформацію, була розглянута й рекомендована до затвердження в установленому порядку. Також, керуючись п. 11 «Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.2001 р. № 1760, пам'ятка історії місцевого значення — «Будинок базиліанського училища» рекомендована до внесення до Державного реєстру як пам'ятка історії на-

Загальний вигляд будівлі базиліанського училища та Успенського (Георгіївського) собору

Будівля базиліанського училища. Вид від Успенського собору

Будинок історичного музею. Вид з вул. Леніна

Будинок історичного музею. Вид з вул. Воровського

ціонального значення, архітектури місцевого значення; щойно виявлений об'єкт культурної спадщини — Будівля ХІХ ст., у якій розміщувалася крамниця єврейських торгових рядів — як пам'ятка архітектури місцевого значення. Протягом 2012 р. заплановано розробити облікову документацію на чотири щойно виявлені об'єкти культурної спадщини, що входять до складу Заповідника.

Література:

1. *Київський* обласний державний архів. — Ф. 1. — Оп. 242. — Спр. 96.
2. *Владимирский-Буданов М.Ф.* История императорского университета св. Владимира. — Киев, 1884. — Т. 1. — С. 9–10.
3. *Каневская соборная церковь // Киевская старина.* — 1899. — XIV. — С. 79.
4. *Похилевич Л.* Сказания о населенных местностях Киевской губернии или мистическая, историческая и церковная заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся. — Типография Киево-Печерской Лавры. Киев. — 1864. — С. 342
5. *Робочий* проект «Музей народно-декоративного мистецтва, м. Канів — реконструкція». Генеральний план, благоустрій території, зовнішні інженерні мережі. 6/04 — 1 -ГП. — м. Черкаси, 2004 р. -Т 2.
6. *Сорокопуд І.* Канів. Сторінки незгасної пам'яті. — Канів: ВПП «Родень», 2001. — С. 6.
7. *Товстенко Т.* Забудова Канева: Історія розвитку та композиційні особливості // Архітектурна спадщина України. — № 1. — 1994 р. — 10 с.

Стаття посвячена вопросам разработки учетной документации на объекты Шевченковского национального заповедника как важной составляющей процедуры внесения объектов в Государственный реестр недвижимых памятников Украины.

The article is devoted the questions of preparing of registration document on the objects of the Shevchenko national preserve, as important making procedure of bringing of objects in the State register of monuments of Ukraine.

Досвід паспортизації об'єктів народної архітектури Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини

Стаття присвячена питанням паспортизації нерухомих об'єктів культурної спадщини Музею народної архітектури та побуту в м. Переяслав-Хмельницький, що здійснювалася протягом 2008 — 2011 рр.

Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (далі — скансен), який входить до складу Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», був створений у 1964 р. Перші споруди на території скансену, розташованого на південно-східній околиці міста, були встановлені у 1965 р. Експозиція репрезентує українське село Середньої Наддніпрянщини другої половини XIX — початку XX ст., сільські ремесла та промисли: вітряки, водяні млини, кузні, гончарні печі тощо. На ділянці, площею 25 га, розташованій на степовому плато, оточеному з трьох боків долинами річок Трубеж та Попівка, вдало використано природний ландшафт та відтворено народні традиції озеленення дворів, вулиць, провулків, вигонів, майдану.

На сьогодні на балансі НІЕЗ «Переяслав» перебуває 122 нерухомих об'єкти культурної спадщини. З них лише 19 знаходяться на території заповідника у межах історичного центру міста Переяслав-Хмельницький. На території скансену — 112 об'єктів, розташованих окремо та у складі 15-ти комплексів садиб.

Свого часу всі споруди були вилучені зі свого історичного середовища та переміщені на територію заповідника: у 60-х — 70-х роках це був чи не єдиний спосіб збереження об'єктів народної архітектури. У першу чергу це стосується пам'яток дерев'яної сакральної архітектури, перевезених із зони затоплення Канівського водосховища. Серед представлених у музейній експозиції, є рідкісні зразки таких пам'яток: Трьохсвятительська церква (1651 р.) із с. Пищики Сквирського р-ну Київської обл., Покровська церква (1774 р.) із с. Сухий Яр Ставищанського р-ну Київської обл., дзвіниця (1760 р.) із с. Пруси Рокитнянського р-ну Київської обл., церква Св. Георгія (1768 р.) з с. Андруші Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл., зображена Т. Г. Шевченком на малюнку «Андруші»;

церква Св. Параскеви (1891 р.) з с. В'юнище Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.

З 2008 р. на замовлення НІЕЗ «Переяслав» інститутом розпочата паспортизація об'єктів заповідника з метою їх подальшого взяття на державний облік шляхом занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (далі — Реєстру) та надання статусу пам'яток.

З огляду на значну кількість нерухомих об'єктів культурної спадщини на території скансену паспортизація проводиться у декілька етапів. Першими у 2008 р. були паспортизовані пам'ятки архітектури національного значення — Трьохсвятительську та Покровську церкви. Наступними об'єктами паспортизації стали церкви Св. Параскеви, Св. Георгія, дзвіниця з с. Пруси та будівля церковної сторожки. У 2009–2010 рр. останні чотири об'єкти наказами МКТ були занесені до Реєстру як пам'ятки архітектури місцевого значення.

Складнішою виявилася паспортизація наступних об'єктів, розташованих на території скансену. На сьогодні склалася достатньо суперечлива ситуація: якщо історико-культурна цінність об'єктів народної архітектури не викликає сумнівів — з юридичної точки зору переважна більшість цих об'єктів понад 40 років перебуває у «підвішеному» стані, тобто юридично вони не є пам'ятками та не мають відповідного пам'яткоохоронного захисту з боку держави.

У 2010 р. під час натурних досліджень та інвентаризації нерухомих об'єктів культурної спадщини, що проводилася у складі робіт з виконання «Плану організації Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» у м. Переяславі-Хмельницькому з визначенням меж та зон охорони пам'яток заповідника» співробітниками Інституту були скореговані переліки пам'яток та об'єктів культурної спадщини, розташованих у межах території та зон охорони НІЕЗ «Переяслав». Так, зокрема, з них було вилучено об'єкти музейного фонду, рухомі об'єкти та історичні реконструкції, що помилково потрапили до цих переліків. У подальшому скореговані переліки стали основою для визначення наступних об'єктів паспортизації.

Восени 2010 р. розпочався черговий етап паспортизації об'єктів скансену — п'яти комплексів селянських садиб та їх складових. Загалом виготовлено облікову документацію (облікові картки та паспорти) на 24 об'єкти, а саме:

- комплекс споруд «Садиба заможного селянина-землевласника» (хата II пол. XIX ст., комора кін. XIX ст., комора 60-х рр. XIX ст., комора 70-х рр. XIX ст., клуня кін. XIX ст., саж 70-х рр. XIX ст., повітка 80-х рр. XIX ст.);

- комплекс споруд «Садиба середняка» (хата II пол. XIX ст., повітка 1871 р., комора 60-х рр. XIX ст., клуня 60-х рр. XIX ст., саж 30-х рр. XIX ст.
- комплекс споруд «Садиба столяра» (хата кін. XIX ст., саж кін. XIX ст.)
- комплекс споруд «Садиба вдови» (хата сер. XIX ст., курник кін. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба ткача» (хата кін. XIX ст., повітка кін. XIX ст., саж поч. XX ст.).

У грудні 2010 р. всі вищезазначені об'єкти народної архітектури були занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та отримали статус пам'яток архітектури місцевого значення. Продовженням робіт стала паспортизація ще 50 об'єктів наприкінці 2011 р.:

- комплекс споруд «Двір чинбаря» (хата кін. XIX ст., повітка 90-х рр. XIX ст., комора кін. XIX ст., саж кін. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба гребінника» (хата 2 пол. XIX ст., комора 80-х рр. XIX ст., клуня 90-х рр. XIX ст., саж сер. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба олійника» (хата 2 пол. XIX ст., комора 2 пол. XIX ст., клуня 2 пол. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба гончара» (хата кін. XIX ст., комора 80-х рр. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба пасічника» (хата кін. XIX ст., комора кін. XIX ст.);
- будівля сільської управи;
- комплекс споруд «Садиба священика» (хата кін. XIX ст., повітка кін. XIX ст., комора 60-х рр. XIX ст., саж кін. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба бондаря» (хата 2 пол. XIX ст., повітка кін. XIX ст., клуня 90-х рр. XIX ст.);
- хата у садибі селянина-безземельника;
- поліська хата;
- комплекс споруд «Садиба бідняка» (хата 1 пол. XIX ст., курник 2 пол. XIX ст.);
- комплекс споруд «Садиба заможного селянина-промисловця» (хата 60-х рр. XIX ст., повітка 2 пол. XIX ст., повітка-олійниця 1 пол. XIX ст., комора 40-х рр. XIX ст., саж 60-х рр. XIX ст., погрібник сер. XIX ст., хата 1916 р.);
- комплекс споруд Музею хліба (комора з с. Яхники сер. XIX ст., комора з с. Вишневе сер. XIX ст., комора поч. XX ст.);

- комплекс споруд «Двір мірошника» (хата кін. XIX ст., повітка кін. XIX ст., курник кін. XIX ст.).

У виготовленні облікової документації брали участь наукові співробітники НІЕЗ «Переяслав». Науково-методичне забезпечення робіт здійснювалося відділом науково-методичного та програмного забезпечення формування Державного реєстру нерухомих пам'яток НДІ пам'яток-коохоронних досліджень. Для роботи були залучені архівні матеріали та науково-технічна документація на об'єкти, що зберігається у фондах Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, зокрема матеріали фондової облікової документації (інвентарна група «Пам'ятки архітектури»).

У процесі складання облікової документації виникли деякі методологічні питання, наприклад: чи можна вважати пам'яткою архітектури комору, саж або курник? Враховуючи специфіку об'єктів народної архітектури, а також те, що зазначені об'єкти є невід'ємною частиною комплексів та відповідають критерію автентичності, виконавці дійшли висновку, що вони можуть вважатися об'єктами архітектури та бути взятими на державний облік як пам'ятки. Певною проблемою стало визначення автентичності деяких об'єктів паспортизації, адже в процесі демонтажу, перенесення, встановлення та музеєфікації, проведення ремонтних та реставраційних робіт споруди втрачали певні елементи. Зокрема, майже всі об'єкти народної архітектури потребують періодичного поновлення покрівлі, виготовленої з очерету або гонту.

З огляду на те, що всі об'єкти були вилучені з їх первісного історичного середовища, перенесені та встановлені на території скансену, в паспортах територія об'єкта визначалася площею будівлі, а територія комплексів — загальною площею садиби.

Під час опису об'єктів в обліковій документації використовувався термінологічний апарат із застосуванням народних назв архітектурних елементів та оздоблення. На думку авторів, це було доцільним для об'єктів народної архітектури та не вплинуло негативно на загальну якість облікової документації.

У поточному році планується завершення паспортизації об'єктів народної архітектури та взяття їх на державний облік. Триває робота з виготовлення облікових карток на 15 вітряків та два водяні млини, перевезених до скансену з семи областей України — Київської, Харківської, Полтавської, Сумської, Чернігівської, Черкаської та Чернівецької.

Література:

1. Глушко Г.І. Проблеми збереження пам'яток культурної спадщини в Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» і шляхи їх вирішення // Храми Переяславщини: історія, традиції, сучасність; стан збереження пам'яток: матеріали «круглого столу», присвяченого 400-річчю козацької церкви св. Іоанна Богослова с. Острійки Білоцерківського району Київської області 9 жовтня 2006 року — С. 14 — 20.
2. Гудченко З.С. Музеї народної архітектури України. — К.: Будівельник, 1981. — 118 с. (С. 73 — 88).
3. Зубер С. Церква Св. Георгія з села Андруші // Храми Переяславщини: історія традиції, сучасність; стан збереження пам'яток. Матеріали «круглого столу». — Переяслав-Хмельницький, 2006. — С. 117.
4. Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украинской ССР. — К.: КиевНИИПградостроительства, 1982. — 120 с.
5. Набок Л. Актуальні питання вивчення та експонування традиційних культових споруд в етнографічному заповіднику «Переяслав» // Наукове видання. Проблеми охорони та дослідження етнографічної спадщини. Збірник статей. — К., 2005. — С. 47 — 52.
6. Пам'ятки архітектури й містобудування України: Довідник Державного реєстру національного культурного надбання / В. В. Вечерський, О. М. Годованюк, Є. В. Тиманович та ін.; За ред. А. П. Мардера та В. В. Вечерського. — К.: Техніка, 2000. — С. 131–133.
7. Шмелев В.Г. Музеи под открытым небом. Очерки истории возникновения и развития. — К.: Наукова думка, 1983. — 119 с.

Статья посвящена вопросам паспортизации недвижимых объектов культурного наследия Музея народной архитектуры и быта в г. Переяславе-Хмельницком, осуществляемой в 2008 — 2011 гг.

The article is devoted the questions of preparing of registration document on the objects of cultural heritage in Folk architecture museum in Pereyaslav-Khmelnitsky during 2008 — 2010.

Порядок обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини. Реалії та перспективи

Стаття присвячена стандартизації порядку обліку об'єктів культурної спадщини та формуванню Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Автором запропонований регламент порядку обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини, який згодом може стати базовим для розробки відповідного нормативного документа і подальшого його використання у практичній діяльності органами охорони культурної спадщини.

Чинний Закон України «Про охорону культурної спадщини» замінив поняття «Державний список пам'ятників історії та культури», до якого заносилися об'єкти, що перебували на державному обліку відповідно до законодавства Української РСР, на «Державний реєстр нерухомих пам'яток України». Згідно зі ст. 13 Закону, «об'єкти культурної спадщини незалежно від форм власності та відповідно до їхньої археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності підлягають реєстрації шляхом занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (далі — Реєстр) за категоріями національного та місцевого значення пам'ятки».

Із загальної кількості пам'яток, що перебувають на державному обліку відповідно до законодавства Української РСР, а це понад 144 тис. об'єктів археології, історії, архітектури, монументального мистецтва, станом на початок 2012 р. до Реєстру було внесено лише 4120 пам'яток.

За категорією національного значення Постановою Кабінету Міністрів України № 928 від 03.09.2009 р. до Реєстру занесено 744 пам'ятки: 264 за видом «історія», 428 за видом «археологія», 47 за видом «монументальне мистецтво». Цією Постановою також визнані такими, що втратили чинність: Постанова Ради Міністрів Української РСР № 711 від 21.07.1965 «Про затвердження списку пам'ятників Української РСР» та Постанова Кабінету Міністрів України № 1761 від 27.12.2001 «Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». Акцентую увагу на цьому тому, що дотепер укладачі облікової

документації посилаються на скасовані постанови при заповненні облікових документів.

За категорією місцевого значення в період 2005–2011 років наказами Міністерства культури України до Реєстру включено лише 3376 пам'яток: 1217 за видом «історичні», 1697 за видом «архітектура», 3 — «містобудування», 319 — «археологічні», 115 — «монументального мистецтва», 15 — «пам'ятка науки і техніки», 6 — «садово-паркового мистецтва», 4 — «ландшафтні».

Порівнюючи кількість пам'яток культурної спадщини, внесених до Реєстру, з кількістю об'єктів, що перебувають на державному обліку відповідно до законодавства Української РСР, не можемо не зробити висновок про те, що процес формування Реєстру відбувається дуже повільно.

Перш за все, державна система охорони пам'яток культурної спадщини починається з обліку пам'яток та формування Реєстру. Об'єкт культурної спадщини набуває статусу пам'ятки з моменту включення його до Реєстру. Складається враження, що органи охорони культурної спадщини, від яких залежить подання пропозицій до Реєстру, зовсім дезорієнтовані в сучасних реаліях, не розуміють важливості цього напрямку пам'яткоохоронної діяльності.

Інше питання, що не прописані чіткі стандарти діяльності органів охорони культурної спадщини в цьому напрямі, послідовність дій з моменту виявлення об'єкта до включення його до Реєстру.

На сьогодні на законодавчому рівні два документи регулюють державну реєстрацію об'єктів культурної спадщини. Це Закон України «Про охорону культурної спадщини» та Порядок визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 р. № 1761 (далі — Порядок).

Розділ III чинного Закону «Про охорону культурної спадщини» присвячений державній реєстрації об'єктів культурної спадщини. У ст. 14, п. 2 зазначено, що порядок обліку об'єктів культурної спадщини визначає центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

Робота над порядком виявлення та обліку об'єктів триває не перший рік. Було розглянуто декілька редакцій, але жодна з них так і не була затверджена відповідним чином. Тому можемо констатувати, що процес обліку та подання пропозицій до Реєстру залишається до кін-

ця не унормованим, а іноді входить у протиріччя з діючими нормами. Необхідно стандартизувати процес обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини та пристосувати його до практичної пам'яткоохоронної діяльності, визначити алгоритм послідовних дій в цьому напрямі.

Наведемо термінологію, яка використовується в статті.

Державний облік об'єктів культурної спадщини — заходи, що здійснюють спеціально уповноважені органи охорони культурної спадщини, спрямовані на виявлення, наукове вивчення, класифікацію, складання облікової документації, державну реєстрацію об'єктів культурної спадщини;

державна реєстрація об'єктів культурної спадщини — занесення об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, з метою надання об'єкту правового статусу пам'ятки;

Державний реєстр нерухомих пам'яток України — державна інформаційна система обліку пам'яток культурної спадщини України;

щойно виявлений об'єкт культурної спадщини — об'єкт культурної спадщини, який занесено до Переліку об'єктів культурної спадщини;

Перелік об'єктів культурної спадщини — документ первинного державного обліку, який затверджується наказом відповідно органу охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу охорони культурної спадщини обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

дослідження об'єктів культурної спадщини — науково-пошукова, науково-практична діяльність, спрямована на одержання інформації про об'єкти культурної спадщини;

інвентаризація об'єктів культурної спадщини — комплекс організаційних, науково-дослідних і практичних заходів з перевірки наявності об'єктів культурної спадщини, отримання інформації про їх сучасний стан збереження, утримання та коригування даних обліку.

Державний облік об'єктів культурної спадщини включає:

- виявлення, обстеження, дослідження, графічну та фотофіксацію об'єктів культурної спадщини, визначення їх археологічної, історичної, архітектурної, естетичної, етнологічної, мистецької, наукової або художньої цінності;
- прийняття рішень щодо включення виявлених об'єктів до переліків щойно виявлених об'єктів культурної спадщини;
- складання облікової документації на об'єкти культурної спадщини;

- подання пропозицій центральному органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини для занесення об'єктів культурної спадщини до Реєстру;
- ведення Реєстру.

Виявлення об'єктів культурної спадщини здійснюється науково–дослідними, проектними, освітніми, музейними установами, Українським товариством охорони пам'яток історії та культури, іншими громадськими організаціями, діяльність яких пов'язана з охороною культурної спадщини, під час проведення науково–дослідних та пошукових робіт; розробка науково–проектної документації; наукової (науково–технічної) експертизи щодо робіт, які можуть створювати загрозу об'єктам культурної спадщини; землевпорядної, будівельної, меліоративної, господарської чи іншої діяльності.

Науково–дослідні та пошукові роботи складаються з натурних обстежень, історико–архівних і бібліографічних досліджень, фотофіксації та аналізу отриманих даних.

Виявлення та обстеження об'єктів культурної спадщини, складання на них облікової документації забезпечують орган охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органи охорони культурної спадщини обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, органи охорони культурної спадщини місцевого самоврядування згідно з їх компетенцією або уповноважені ними установи та організації.

Пропозиції стосовно включення щойно виявлених об'єктів до переліків щойно виявлених об'єктів разом зі складеною на них обліковою документацією (облікова картка, коротка історична довідка, фотофіксація) подаються за місцезнаходженням таких об'єктів на розгляд науково–методичної ради з питань охорони культурної спадщини органу охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, консультативної ради обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій або наукової (вченої) ради установи, організації, діяльність якої пов'язана з охороною культурної спадщини, в тому числі Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

За результатами розгляду пропозицій відповідною радою оформляється протокол, у якому зазначається археологічна, естетична, етнологічна, історична, мистецька, наукова чи художня цінність кожного із

щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, їх відповідність критеріям пам'ятки певної категорії, зазначеним у пунктах 10 і 11 Порядку.

Орган охорони культурної спадщини Автономної Республіки Крим, орган охорони культурної спадщини обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій на підставі висновків, зазначених в протоколі відповідної ради, приймає рішення про включення об'єктів культурної спадщини до Переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини (далі — Переліку).

Перелік, складений за відповідною формою (дивись додаток 1), затверджується наказом органу охорони культурної спадщини Автономної Республіки Крим, органу охорони культурної спадщини обласної, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та протягом місяця передається центральному органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини разом з протоколом відповідної науково-методичної, консультативної чи наукової (вченої) ради.

Перелік повинен містити достовірну інформацію про об'єкт культурної спадщини.

Про включення щойно виявленого об'єкта культурної спадщини до Переліку і поширення на нього дії Закону України «Про охорону культурної спадщини» орган охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, орган охорони культурної спадщини обласної, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій листом направляє власникові цього об'єкта або уповноваженому ним органу письмове повідомлення (див. додаток 2).

Повідомлення та підтвердження його отримання власником щойно виявленого об'єкта культурної спадщини чи уповноваженим ним органом реєструється в журналі обліку видачі повідомлень про включення об'єктів до Переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини за формою згідно з додатком (див. додаток 3).

На кожний щойно виявлений об'єкт культурної спадщини у строк, що не перевищує трьох років з дати включення його до Переліку, складається облікова документація та готується подання центральному органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини про занесення щойно виявлених об'єктів культурної спадщини до Реєстру.

Порядком визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 р.

№ 1760, встановлено процедуру подання та перелік обов'язкової облікової документації, на підставі якої приймається рішення про занесення об'єкта культурної спадщини до Реєстру. Занесення об'єкта культурної спадщини до Реєстру без облікової документації не допускається.

Однак включені до переліку обов'язкової облікової документації паспорт на об'єкт культурної спадщини та довідка про майнову цінність вимагають значних фінансових витрат на їх виготовлення. Обмежене фінансування заходів з паспортизації пам'яток культурної спадщини з державного і місцевих бюджетів значно ускладнює процес формування Реєстру. Практичний досвід показує, що виготовлення паспорта на об'єкт культурної спадщини, а також складання довідки про майнову цінність цього об'єкта доцільно проводити після присвоєння йому статусу пам'ятки та занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Для вирішення питання щодо історичної, наукової та культурної цінності щойновиявленого об'єкта культурної спадщини достатнім є подання облікової картки, короткої історичної довідки, акту технічного стану з матеріалами фотофіксації.

Таким чином, проблема формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України вимагає спрощення механізму для занесення об'єктів культурної спадщини до Реєстру.

Фінансування робіт зі складання облікової документації здійснюється за рахунок видатків, передбачених у державному та місцевих бюджетах на відповідний рік, а також за рахунок коштів власників чи користувачів об'єктів культурної спадщини або уповноважених ними органів (осіб), інших джерел, не заборонених законодавством.

Облікова документація на об'єкт культурної спадщини складається у трьох примірниках, по одному з яких зберігаються:

- у центральному органі виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини;

- у відповідному органі охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органі охорони культурної спадщини області, Київської та Севастопольської міської держадміністрації;

- в органі охорони культурної спадщини районної державної адміністрації чи органі охорони культурної спадщини місцевого самоврядування, за місцем знаходження об'єкта;

- у розробника документації.

Додаток 1
до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини

М.П.

ЗАТВЕРДЖУЮ:

(посада керівника відповідного органу охорони культурної спадщини)

« _____ »
(підпис, ініціали та прізвище)

Перелік

об'єктів культурної спадщини у _____
(АРК, область, місто)

№ п/п	Найменування об'єкта культурної спадщини	Місцезнаходження (адреса) об'єкта культурної спадщини	Вид (види) об'єкта культурної спадщини	Датування об'єкта культурної спадщини	Технічний стан об'єкта культурної спадщини	Запропонована категорія об'єкта культурної спадщини
0	1	2	3	4	5	6

У графі 1 «Найменування об'єкта» подається повна сучасна назва об'єкта. У разі наявності кількох найменувань об'єкта, у т.ч. первісного, відмінного від сучасного, необхідно всі найменування навести в дужках після сучасної назви.

У графі 2 «Місцезнаходження (адреса) об'єкта культурної спадщини» зазначається повна адреса об'єкта відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу із зазначенням району, міста, району у місті (у разі потреби), селищної ради, вулиці (провулку, площі тощо) номеру будинку, для поховань, номеру ділянки та ряду, або зазначення точної топографічної прив'язки до місцевості в разі потреби (для пам'яток археології, ландшафтів, поховань).

У графі 3 «Вид (види) об'єкта культурної спадщини» зазначається вид об'єкта культурної спадщини відповідно до статті 2 Закону України «Про охорону культурної спадщини»: археологічний, історичний, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтний, науки і техніки. Якщо об'єкт має ознаки кількох видів – першим зазначається домінуючий вид.

У графі 4 «Датування» вказується дата створення об'єкта (для об'єктів архітектури та містобудування, монументального мистецтва, науки і техніки, садово-паркового мистецтва), дата історичної події (для об'єктів історії), дата вірогідного виникнення об'єкта (для об'єктів археології). Якщо об'єкт має ознаки кількох видів, спочатку зазначається датування домінуючого виду.

У графі 5 «Технічний стан об'єкта культурної спадщини» зазначається загальна оцінка технічного стану об'єкта культурної спадщини за такими категоріями: «добрий», «задовільний», «незадовільний», «аварійний» з посиланням на дату і номер акта технічного обстеження об'єкта;

У графі 6 «Запропонована категорія об'єкта культурної спадщини» зазначається категорія об'єкта «національного значення» чи «місцевого значення».

Додаток 2

ПОВІДОМЛЕННЯ

На підставі частини другої статті 14 Закону України «Про охорону культурної спадщини»

_____ (назва органу охорони культурної спадщини)

повідомляє _____

(найменування юридичної особи, прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - власника об'єкта культурної спадщини або

уповноваженого ним органу (особи)

в тому, що щойно виявлений об'єкт культурної спадщини _____

(назва об'єкта культурної спадщини)

місцезнаходження об'єкта _____

(адреса або опис місця розташування)

занесений до Переліку об'єктів культурної спадщини _____

(дата та № рішення)

До вирішення питання про занесення його до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, відповідно до частини другої ст. 37 Закону України «Про охорону культурної спадщини» проведення робіт на об'єкті має здійснюватися за письмовим дозволом _____

(назва органу охорони культурної спадщини)

на підставі погодженої з ним науково-проектної документації.

Керівник органу охорони культурної спадщини _____

(підпис)

(посада, прізвище, ініціали)

місце печатки

_____ (лінія відриву)

Повідомлення № _____ від _____ отримав _____

(найменування юридичної особи, прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - власника об'єкта культурної спадщини або уповноваженого ним органу (особи)

_____ (дата)

_____ (підпис)

Додаток 3

**Журнал обліку видачі повідомлень про включення об'єктів до Переліку
об'єктів культурної спадщини**

№ п/п	Дата видачі повідомлення	Назва щойно виявленого об'єкта культурної спадщини	Місце знаходження (адреса) щойно виявленого об'єкта культурної спадщини	Найменування та місцезнаходження юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання фізичної особи - власника об'єкта культурної спадщини або утвореного ним органу (особи)	Прізвище, ініціали особи, відповідальної за видачу повідомлення, підпис	Дата отримання повідомлення
0	1	2	3	4	5	6

Додаток 4

Перелік об'єктів культурної спадщини взятих на державний облік, відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури»

№ п/п	Назва об'єкта культурної спадщини	Місцезнаходження (адреса) об'єкта культурної спадщини	Вид (вино) об'єкта культурної спадщини	Датування об'єкта культурної спадщини	Номер і дата рішення про взяття на державний облік відповідно до Закону УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури»	Існуючий охоронний номер	Рік проведення інвентаризації об'єкта культурної спадщини	Пропозиції: підлягає занесенню до Реєстру (категорія); пропонується зв'язати з обліку у зв'язку з втрагеною предметом охорони
0	1	2	3	4	5	6	7	8

У графі 1 подається назва об'єкту культурної спадщини;

У графі 2 зазначається місцезнаходження (адреса) об'єкта культурної спадщини відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу, із зазначенням району, міста, району у місті, селищної ради, вулиці (провулку, площі тощо) номеру будинку, для поховань номеру ділянки та ряду, або точна топографічна прив'язка до місцевості (для пам'яток археології, ландшафтів, поховань).

У графі 3 зазначається вид об'єкта культурної спадщини відповідно до статті 2 Закону України «Про охорону культурної спадщини»; якщо об'єкт має ознаки декількох видів – першим зазначається домінуючий вид, всі інші у дужках.

У графі 4 вказується дата створення об'єкта (для пам'яток архітектури та містобудування, монументального мистецтва, науки і техніки, садово-паркового мистецтва), дата історичної події (для пам'яток історії), дата вірогідного виникнення об'єкта (для пам'яток археології).

У графі 5 зазначається номер і дата рішення про взяття на державний облік відповідно до Закону УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури».

У графі 6 зазначається існуючий охоронний номер.

У графі 7 зазначається рік проведення інвентаризації об'єкта культурної спадщини.

У графі 8 зазначаються пропозиції стосовно об'єктів, які за результатами інвентаризації визнані такими, що рекомендовані для занесення до Реєстру (за певною категорією), або знімаються з державного обліку у зв'язку з втрагеною предметом охорони.

У разі складання облікової документації за кошти власників чи користувачів об'єктів культурної спадщини або уповноважених ними органів (осіб), виготовляється додатковий примірник облікової документації, який зберігається у вказаних осіб.

Для вирішення питання про занесення (незанесення) до Реєстру об'єктів культурної спадщини, включених до списків (переліків) пам'яток історії та культури республіканського чи місцевого значення відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури», орган охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, орган охорони культурної спадщини обласної, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій забезпечують проведення інвентаризації зазначених об'єктів.

З цією метою органи охорони культурної спадщини можуть створювати спеціальні комісії, до складу яких включаються представники відповідного органу охорони культурної спадщини та кваліфіковані фахівці–практики відповідної спеціалізації (археологи, архітектори, історики, мистецтвознавці тощо), або укладати контракти на проведення інвентаризації з науково–дослідними та науково–проектними установами, діяльність яких пов'язана з охороною культурної спадщини.

Під час інвентаризації здійснюється: перевірка фактичної наявності об'єкта культурної спадщини; визначення культурної цінності об'єкта та обґрунтування занесення його до Реєстру; уточнення місцезнаходження (адреси) об'єкта культурної спадщини відповідно до сучасного адміністративно–територіального поділу; уточнення даних обліку про об'єкт культурної спадщини (найменування, датування, вид, категорія); натурні обстеження об'єкта культурної спадщини, визначення його технічного стану, складання акта технічного стану; поновлення матеріалів фотофіксації об'єкта культурної спадщини; складання облікової документації.

За результатами інвентаризації, складається Перелік об'єктів культурної спадщини взятих на державний облік відповідно до Закону УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» за відповідною формою (див. додаток 4).

Зазначений Перелік з доданою до нього обліковою документацією на кожний із включених до нього об'єктів культурної спадщини розглядається відповідно науково–методичною радою з питань охорони культурної спадщини органу охорони культурної спадщини Ради міні-

стрів Автономної Республіки Крим, консультативною радою обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій або науковими (вченими) радами установ, організацій, діяльність яких пов'язана з охороною культурної спадщини, в тому числі Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, які оцінюють відповідність кожного об'єкта культурної спадщини критеріям, зазначеним у пунктах 10 і 11 Порядку.

За результатами оцінки відповідною радою оформлюється протокол, в якому визначаються об'єкти культурної спадщини які відповідають критеріям для занесення до Реєстру та рекомендовані для включення до Реєстру, а також об'єкти, які втратили предмет охорони і не підлягають занесенню до Реєстру.

Пропозиції щодо занесення до Реєстру щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, а також занесення (незанесення) до Реєстру об'єктів культурної спадщини, включених до списків (переліків) пам'яток історії та культури республіканського чи місцевого значення відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури», подаються відповідно органом охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органом охорони культурної спадщини обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, відповідно до місцезнаходження об'єктів, Українським товариством охорони пам'яток історії та культури центральному органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

До пропозицій додаються: перелік об'єктів культурної спадщини, складений за встановленою формою, облікова документація на кожний об'єкт культурної спадщини, зазначений у цьому переліку; протокол відповідної ради, в якому вказуються критерії, яким відповідають об'єкти культурної спадщини, рекомендовані для включення до Реєстру.

Рішення про занесення щойно виявлених об'єктів культурної спадщини до Реєстру, а також про занесення (не занесення) до Реєстру об'єктів культурної спадщини, включених до списків (переліків) пам'яток історії та культури республіканського чи місцевого значення відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури», приймається у порядку визначеному Законом України «Про охорону культурної спадщини».

Об'єкти культурної спадщини, у тому числі щойно виявлені, які в установленому порядку визнані такими, що не підлягають занесенню до Реєстру у зв'язку із втратою предмету охорони та/або невідповідності визначеним Порядком критеріям, вважаються знятими з державного обліку.

Результатом реалізації даного проекту буде удосконалення механізму занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та зменшення витрат з державного і місцевого бюджетів на виготовлення повного пакету облікової документації.

Література:

1. Закон України «Про охорону культурної спадщини» N 1805-III від 08.06.2000 із змінами.
2. Постанова Кабінету Міністрів України N 928 від 03.09.2009 «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України»
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.01 р. № 1760 «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України //Збірник до нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини — Чернігів, 2011 — С. 547–550.
4. Наказ Міністерства культури і мистецтв України та Державного комітету України з будівництва та архітектури Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини від 13.05.04 р. № 295/104.
5. Методичні рекомендації щодо заповнення облікової картки об'єкта культурної спадщини та паспорта об'єкта культурної спадщини, схвалені наказом Державної служби охорони культурної спадщини № 11 від 03.06.04.
6. Прибега Л.В. «Національна нормативно-правова та міжнародна охорона культурної спадщини»// Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань. Збірник документів, К, 2009– 7–24.
7. Савостіна Л.Є., Попельницький О.О. «Проблеми формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України» // Праці НДІ пам'яткоохоронних досліджень, випуск 6. — Вінниця, 2011 — С. 504–514.

8. *Савостіна Л.Є., Попельницький О.О.* «Державний реєстр нерухомих пам'яток України: формування та автоматизований облік нерухомих об'єктів культурної спадщини»//Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля»//Збараж, 2011–С.176–178.
9. *Савостіна Л.Є.* «Проект рекомендацій щодо проведення інвентаризації об'єктів культурної спадщини, що включені до переліків пам'яток історії та культури, відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» //Праці НДІ пам'яткоохоронних досліджень, випуск 5, К., 2010–С.318–324.
10. *Савостіна Л.Є., Попельницький О.О.* Розроблення програмного забезпечення та створення автоматизованої інформаційно-пошукової системи «Пам'яткоохоронна справа України» // Новітні комп'ютерні технології: матеріали ІХ Міжнародної науково-технічної конференції NOCOTE'2011 Київ–Севастополь, 2011, — С. 48–51.

Стаття посвящена стандартизації порядку учета об'єктів культурного насліддя та формуванню Государственного реєстра недвижимых памятников Украины. Автором предложено стандартный регламент порядка учета недвижимых об'єктів культурного насліддя, который впоследствии может стать базовым для разработки соответствующего нормативного документа и последующего его использования в практической деятельности в органах охраны культурного насліддя.

This article specifies the possible solutions for compiling the National Register of Historic Property in Ukraine. In detail, it describes the process of registration of the historic buildings of cultural heritage, and might serve as a ground for the development of the regulatory documents. The documents can be used as practical manuals in the field of preservation of property of historic and cultural value.

Охрана культурного наследия Республики Молдова на современном этапе

Статтю присвячено проблемам формування національного правового пространства в області охорони культурної спадщини Молдови, створенню необхідних умов для захисту та популяризації культурно спадщини держави.

Проблема формирования национального правового пространства в области охраны памятников истории и культуры возникла одновременно с провозглашением независимости Республики Молдова 27 августа 1991 года.

Республика Молдова получила в наследие от бывшей МССР относительно хорошо сложенную систему охраны культурного наследия.

Она состояла из:

- специализированного управления (12 человек) в составе соответствующих органов центральной публичной администрации (Министерства Культуры), из которых пять специалистов, формировали отдел памятников архитектуры и археологии;
- Специального Научно-реставрационного скульптурно-производственного Комбината в котором работало около 460 человек (архитекторы проектировщики (65 человек), научные исследователи, рабочие специализированные в различных типах реставрационных работ и др.). Для поддержки деятельности Комбината на местах, он располагал тремя филиалами (по 40 человек в каждом), расположенными в городах Сорока, Тигина и Тираспол. Деятельность Комбината обеспечивалась непреложным правилом обязательства ведения работ на объектах обладающих статусом памятника лишь специализированными предприятиями и авторизованными в данной области бригадами.

Охрана памятников археологического наследия была обеспечена обязательным согласованием проектов нового строительства (зданий, дорог, гидротехнических сооружений, земляных работ и др.) специалистами в области археологии. В случае необходимости, выделялись

финансовые средства, направленные на выполнение специализированных работ на объектах, в том числе и спасательного характера.

В Республике Молдова существовала и общественная организация, которая была полностью ориентирована на поддержку и надзор за деятельностью в области охраны наследия — Общество Охраны Памятников, которая ежегодно, за счет значительных средств поступавших от членских взносов, финансировала различные консервационно-реставрационные работы.

Один из основных недостатков системы охраны культурного наследия МССР заключался в отсутствии учреждений по подготовке специалистов в данной области и по повышению их квалификации (технологов, архитекторов, инженеров, рабочих и др.), недостаток лишь частично восполняемый сотрудничеством с профильными спецучреждениями Украины и Российской Федерации.

Согласно установленной задаче формирования национального правового пространства в области охраны культурного наследия, в 1992 году началась разработка соответствующего нормативного акта, основанного на принципе управления всех типов наследия единым документом. Парламент Республики Молдова принял Закон об охране памятников 22 июня 1993 года [1]. Одновременно, Парламент утвердил и Национальный реестр памятников охраняемых государством, как основа для практического внедрения положений вновь принятого законодательного акта. В Реестр были включены около 5600 архитектурных, археологических и скульптурных объектов, в том числе и военно-мемориального характера. К сожалению, Реестр остался на уровне простого списка, так как только малое количество включенных в него памятников обладали инвентарными досье, составленными еще в советское время. Одновременно он был практически не известным не только широкой общественности, но и местным и центральным органам власти, ввиду того, что оставался неопубликованным на протяжении 16 лет, т.е. вплоть до 2010 года. Закон предусматривал обязанность принятия административно-территориальными единицами страны местных Реестров охраняемых памятников, а также разработку и принятие специализированных подзаконных актов. Данные положения остались без практического воплощения. Примечательно, что вновь принятый закон, определив компетенции и обязанности государства в данной об-

ласти, не определил, однако, ни одного институционального инструмента, который бы обеспечивал практическое внедрение его положений.

Эти и другие недостатки и недочеты создали условия разрушения всей существующей на то время системы охраны памятников, не предусмотрев взамен создания новой системы.

Тяжелый удар по этой системе был нанесен в 1995 году, когда начался процесс приватизации Реставрационного Комбината при Министерстве Культуры и были отчуждены 40 % его акций. Последний 25 % лот акций был продан в 2003 году. Таким образом, исчезло из системы предприятий страны единственное учреждение, специализированное в проектировании и производстве консервационно-реставрационных работ.

Исключительное право Министерства Культуры по принятию решений в области охраны наследия нашло лишь бледное отражение в нормативных актах других министерств и ведомств, в особенности в актах министерства ответственного за область строительства и обустройства территорий. Все это создало необходимые предпосылки для формирования и укрепления как на центральном, так и местном уровне целой системы по уклонению от исполнения и игнорированию законных положений в данной области.

Таким образом, право работы на объектах имеющих статус памятника начало выдаваться архитекторам и инженерам, не имеющим соответствующей специализации, часто не обладающим элементарными понятиями и знаниями по принципам работы с памятниками наследия. Работы на памятниках, в основном, перестали согласовываться с Министерством культуры, в других случаях данное согласование носило более или менее формальный характер. Обязанность согласования проектов нового строительства со специалистами в области археологии была исключена.

Более того, недвижимое культурное наследие страны начало восприниматься большей частью вновь сформированной экономической и политической элитой некоей стеснительной помехой в развитии бизнеса, соответственно, в развитии страны. Нигилистическое восприятие этой очень важной проблемы, имеющей непосредственное отношение к культурной идентичности Республики Молдова, в той или иной степени отразилось на всем обществе.

В 1994 году, во вновь принятой Конституции страны было определено что сохранение и защита культурного наследия являются обязан-

ностью каждого гражданина Республики Молдова (ст. 59) [2]. Одновременно роль самого государства в деле охраны культурного достояния осталась без какого-либо определения.

До начала 21 века, если не считать нескольких положений общего характера, включенных в Закон о принципах градостроительства и обустройства территории (1996 г.) [3] и в Закон о культуре (1999 г.) [4], никакие другие нормативные акты в данной области не были приняты.

В 2000 году Правительство утвердило Положение об охранных застроенных и природных зонах [5], определяющее понятие охранной зоны памятников культурного и природного наследия, принципы ее формирования и условия, которые делают возможным строительную и другие виды хозяйственной деятельности в этих зонах. Следует отметить, что относительно застроенных охранных зон это Положение до сих пор ни разу так и не было применено, ввиду отсутствия четких указаний на сей счет в самом Законе об охране памятников, а также и в законах о строительно-архитектурном секторе, что позволило игнорировать его существование.

Основным достижением первого десятилетия нынешнего века явилась присоединение Республики Молдова к самым значимым международным документам ЮНЕСКО и Совета Европы относительно охраны и продвижения культурного наследия. Имеется в виду подписание и ратификация таких документов как: Конвенция СЕ по охране архитектурного наследия Европы (2001 г.); Конвенция СЕ по охране археологического наследия (2001 г.); Европейская конвенция ландшафта (2002 г.); Конвенция ЮНЕСКО по охране международного, культурного и природного наследия (2002 г.); Конвенция СЕ о значении культурного наследия для общества (2008 г.), Конвенция ЮНЕСКО по охране и поощрению разнообразия форм культурного самовыражения и Конвенция ЮНЕСКО по спасению нематериального культурного наследия (2008 г.). Механизмы же внедрения положений этих важных документов так и не были созданы.

В 2005 году был начат процесс по подготовке номинационного досье по включению в Список ЮНЕСКО Международного Наследия одного из наиболее известных памятников Республики Молдова — Культурно-природного заповедника «Орхеюл Веки». Однако непонимание значимости включения объектов наследия в вышеозначенный список, отсутствие механизма госконтроля за подготовкой и продвижением но-

минационного досъе привело к тому, что оно не было разработано в полном объеме, а так же, не были соблюдены сроки создания требуемых ЮНЕСКО условий для рассмотрения включения Заповедника в Список. Соответственно, для недопущения официального отклонения досъе было отозвано для дополнения и переработки в новом формате.

Отсутствие в Республики Молдова отлаженной с и с т е м ы охраны памятников привело ко многим, часто необратимым потерям объектов наследия, в том числе и включенных в Национальный реестр памятников охраняемых государством. Таким образом, лишь в столице были уничтожены более 10% находящихся под охраной объектов, число же памятников, подверженных необратимым изменениям или оставленных владельцами без элементарного ухода и подверженных естественному руинированию, в несколько раз выше. Тем не менее, в юридической практике страны нет ни единого случая осуждения кого-либо за сознательное разрушение официально находящихся под государственной охраной объектов культурного наследия. Существующие символические санкции, предусмотренные в административном и уголовном кодексах за такого рода правонарушения, пока что ни разу не были применены.

К концу первого десятилетия 21 века угрожающее положение дел в области охраны наследия стало настолько явным, что стало поводом к принятию специальной резолюции по Молдове на очередной Генеральной Ассамблее ИКОМОС (Квебек, 2008) [6]. Оно было выслано во все основные властные институты страны, но осталось без какого-либо внимания.

Кроме проблем, накопившихся в охранном законодательстве, страна сталкивается с отсутствием специализированных реставрационных проектных учреждений. В этой сфере не существует ни одного научно-исследовательского института, обеспечивающего практическое изучение объектов наследия, обеспечивающего их паспортизацию, изучение с точки зрения принципов традиционной архитектуры, строительных технологий, материалов и т.п.

Полностью отсутствуют учебные заведения, занимающиеся подготовкой специалистов в области охраны наследия, проектирования реставрационных работ, решения инженерных проблем консервируемых/реставрируемых объектов. Отсутствуют и строительные учрежде-

ния/фирмы, специализирующееся на выполнении такого вида работ, нет ни единого рабочего со специализацией в данной области.

Данная ситуация сложилась как следствие полного непонимания роли культурного наследия в жизни и развитии общества, отсутствия системного видения проблемы его охраны на государственном/национальном уровне, соответственно, отсутствия стратегии по становлению и развитию в Молдове дела охраны культурного наследия.

В этой связи хотелось бы упомянуть, что на данный момент система охраны наследия в Молдове состоит из специализированного управления в структуре Министерства культуры (4 человека) и Агентства по инспектированию памятников (6 человек). Столь малочисленное количество людей совершенно недостаточно даже для простого мониторинга состояния дел в этой области на национальном уровне. Состояние же дел на местном/локальном уровне остается практически неконтролируемым.

Тем не менее, последние полтора года сложились некоторые благоприятные условия для преодоления патовой ситуации, в которой находится дело охраны наследия.

Таким образом, в текущем году в программу деятельности правительства на 2011–2014 гг. был включен обширный проект по модернизации национального охранного законодательства, соответственно, по внедрению положений Совета Европы и ЮНЕСКО, что позволит заново выстроить в стране с и с т е м у охраны наследия.

Сегодня разрабатываются несколько новых законодательных актов, призванных заменить и существенно дополнить положения старого закона об охране памятников, а так же ввести в правовое поле страны современные понятия в данной области.

Среди уже разработанных документов находятся:

1. Закон об охране археологического наследия, принятый Парламентом в конце 2010 года и вступившим в силу в марте 2011 года [7].
2. Закон об охране движимого культурного наследия (находящийся на стадии согласования в Правительстве), относящийся к ценностям хранящимся в музейных коллекциях, регулирующий проблемы их хранения, перемещения, учета, реставрации и т.д.
3. Закон об охране нематериального культурного наследия (находящийся на стадии согласования в министерствах и ведомствах).

4. Закон о памятниках монументальной скульптуры, воздвигнутых в общественных местах (находящийся на стадии согласования в парламентских комиссиях).

Среди вновь разрабатываемых законодательных актов находятся:

5. Закон об охране исторических памятников (имеются в виду памятники архитектуры (в том числе садово-парковой и индустриальной), градостроительства и т.д.).

6. Закон о военных мемориальных могилах и памятниках.

Разрабатываются и необходимые подзаконные акты и нормативы, которые позволят запустить новые документы в действие. Так, согласно Закона об охране археологического наследия, разработаны восемь нормативов, а так же Положение о структуре и функционировании Национального Археологического Агентства. Эта новая государственная структура призвана следить за внедрением и соблюдением требований данного закона. По этому поводу подготовлены и необходимые изменения и дополнения в Уголовный и Административный Кодексы.

К концу 2011 — началу 2012 года впервые будет разработана Государственная стратегия охраны культурного наследия Республики Молдова — документ, призванный выдвинуть мониторинг и решение существующих проблем на уровень правительства.

В 2012 году предусмотрена разработка и принятие Государственной программы инвентаризации объектов культурного наследия, без проведения которой их охрана лишена практического наполнения.

Предусмотрено также создание специализированного учреждения при Министерстве культуры — Национального института исторических памятников, призванного обеспечить проведение научного исследования, инвентаризации памятников, проектирование зон охраны и включение их в государственный кадастр, изучение и внедрение традиционных технологий консервации-реставрации памятников архитектуры. Молдова на сегодняшний день является единственным государством СНГ и Европы, не располагающим ни единым учреждением этого профиля.

Относительно Всемирного наследия сегодня Молдова включена в состав стран, по территории которых проходит так называемая Геодезическая Дуга Струве. Но это памятник скорее умозрительный, не обладающий материальным воплощением и имеющий лишь косвенное отношение к истории и культуре Молдовы. Так что, на повестке дня сто-

ит включение в данный Список объектов, отражающих национальную самобытность страны.

Во второй половине 2012 года предусматривается разработка Государственной программы по включению объектов наследия Республики Молдова в Список ЮНЕСКО Всемирного Наследия. Среди объектов материального наследия, которые будут предложены для включения в данную Программу, кроме уже отмеченного Культурно-природного заповедника «Орхеул Веки», находятся Пещерные монастыри долины реки Нистру (Днестр) (совместная номинация Молдова-Украина) и Подземный вино-промышленный ландшафт Молдовы (на базе трех наиболее протяженных и интересных подземных комплексов для хранения винной продукции). Также разрабатываются документы для двух объектов нематериального наследия — Колядование мужской группой (уже разрабатываемая совместная номинация Молдова-Румыния) и Мэрцишор (совместная номинация Молдова-Румыния-Болгария).

Практика последних лет доказала, что постановка вопроса включения объектов Республики Молдова в Список ЮНЕСКО Всемирного Наследия лишь на уровне специалистов и энтузиастов при отсутствии четкой государственной политики в области охраны наследия либо делает эту задачу недостижимой, либо растягивает ее решение на многие годы, что также является недопустимым.

Основной задачей на данном этапе, до утверждения новых законодательных и нормативных актов и начала их внедрения, соответственно, до формирования национальной системы охраны наследия, является принятие всех необходимых мер для прекращения процесса массивного разрушения объектов истории и культуры, взятых под государственную охрану, что возможно лишь при применении четкой политической воли и существующего законодательства.

Литература:

1. Закон об охране памятников № 1530-XII от 22.06.1993
2. Конституция Республики Молдова, принятая 29 июля 1994 г., Monitorul Oficial al Republicii Moldova, № 1, 12.08.1994
3. Закон о принципах градостроительства и обустройства территорий № 835 от 17.05.96, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, № 1-2, 02.01.1997

4. *Закон о культуре*, № 413–XIV от 27.05.1999, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, № 83–86, 05.08.1999
5. *Постановление* правительства о принятии Положения об охранных застроенных и природных зонах Nr.1009 от 05.10.2000, Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 127–129/1114, 12.10.2000
6. *16-я Генеральная Ассамблея ИКОМОС*, Квебек (Канада), Октябрь 2008, Резолюция № 9 «О защите наследия в Молдове»
7. *Закон об охране археологического наследия* № 218 от 17.09.2010, Monitorul Oficial al Republicii Moldova № nr. 235–240, 2010

Статтю присвячено проблемам формування національного правового простору в області охорони культурної спадщини Молдови, створенню необхідних умов для захисту та популяризації культурної спадщини держави.

The article is devoted the problems of forming of national legal space in area of guard of cultural heritage of Moldova, to creation of necessary terms for defence and popularization of cultural heritage of the state.

Паспортизація нерухомих пам'яток та об'єктів історико-культурної спадщини: аналіз форм облікової документації (досвід Радянського Союзу, України та Російської Федерації)

Стаття присвячена аналізу форм облікової документації нерухомих пам'яток історії і культури на прикладі паспортів на пам'ятки часів Радянського Союзу, а також сучасних документів України і Російської Федерації. Розглянуто питання предмета охорони, охоронного номера пам'ятки і, власне, самої форми документа.

Паспортизація об'єктів культурної спадщини і формування на її основі Державного реєстру нерухомих пам'яток України — актуальне питання пам'яткоохоронної справи. Дискусія із втілення її в життя фахівцями ведеться вже не перший рік, проте в наукових публікаціях інформація про методи, методик і сам процес паспортизації з'являється вкрай рідко. Це пов'язано, з одного боку, із незначним колом спеціалістів, які володіють інформацією, з іншого — відсутністю можливості час від часу підвищувати їх кваліфікацію, скажімо, через семінари, наради, виїзні практикуми тощо. Корисно було б започаткувати серію публікацій, пов'язаних з паспортизацією об'єктів культурної спадщини, в якій можна показати український та закордонний досвід її реалізації. Отже, в даній статті здійснимо аналіз форм облікової документації на нерухомих пам'ятках. Для цього використаємо порівняльний метод наукових досліджень. В його основі лежатиме співставлення положень «Принципів складання справ документальної фіксації монументальних витворів, архітектурних ансамблів та місць» з формами паспорту на нерухомих пам'ятки в Росії, Україні та паспорту часів Радянського Союзу.

«Принципи складання справ документальної фіксації монументальних витворів, архітектурних ансамблів та місць» (далі — «Принципи...») були ратифіковані 11-ю Генеральною Асамблеєю ICOMOS в Болгарії (м. Софія) 1996 року і відіграють вагомий роль в процесі паспортизації об'єктів культурної спадщини. Причиною розробки даного документа стало усвідомлення необхідності роз'яснення «основних мотивів, відповідальності, принципів організації, змісту, принципів упорядкуван-

ня й розміщення справ документальної фіксації культурної спадщини» [9: С.14]. Рекомендації «Принципів...» та їх реалізацію в обліковій документації зазначених зразків розглянемо у наведеній нижче таблиці.

Таким чином, узагальнюючи дані таблиці, можна сказати, що «Принципи...» акцентують увагу на зазначенні назви об'єкта, його номера в державних переліках, реєстрах, каталогах, дати створення справи, назви організації, яка є відповідальною за її створення, посилання на першоджерела, адреси об'єкта з усіма картами, планами, схемами, аерофотографіями тощо; характерних ознаках пам'ятки; культурній, історичній тощо цінності об'єкта; можливості встановлення датування об'єкта та достовірних відомостях про первісне використання і побутування. Відповідно до цього, паспорти, які ми аналізуємо, мають такі спільні поля для заповнення, як назва об'єкта, встановлення його виду, типу та категорії, дата утворення пам'ятки, адреса місцезнаходження, охоронний або реєстраційний номер, дати і номери рішень, відповідно до яких пам'ятка була взята під охорону держави, номери і дати охоронних договорів, характер функціонального використання, історичні дані про об'єкт, відомості про його сучасний стан і складові, опис території об'єкта, його антропологічна, археологічна, естетична, наукова та ін. оцінка, визначення зон охорони, вказуються основні джерела та відомості про об'єкт, додатки (фото, схеми, плани, креслення, обміри, генплани, охоронні зони), дані про фахівця, який складав паспорт та керівника установи, у якій останній працює.

Всі три паспорти мають відповідну кількість полів для заповнення: паспорт УРСР — 10, Російської Федерації — 22, України — 19 (див. Додаток 1–3) без найменування і видово-типової приналежності, а за «Принципами...» кількість полів не обмежується.

Схожою рисою для вітчизняного та російського зразка облікової документації є наявність окремого поля «Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта» (Україна) або «Предмет охорони» (РФ), що є дуже вагомим, оскільки відразу дозволяє визначити цінність об'єкта. Хоча, з іншого боку, недосконале обґрунтування в законодавстві поняття «предмет охорони» дає небезпечні для існування пам'яток юридичні ходи. Так, у своєму інтерв'ю доктор мистецтвознавства А. Баталов (РФ) розповів про те, як при реставрації пам'ятки архітектури федерального значення, об'єкта Всесвітньої спадщини — «Большого Театра» — була розібрана автентична стіна, оскільки предметом охорони була визначена «акустика зала Большого Театра» [8].

Російський зразок облікової документації відрізняється наявністю таких позицій, як виведення в окреме поле номерів і дат прийняття рішень про внесення об'єктів до Списку всесвітньої спадщини, про затвердження меж території, облік території в земельному кадастрі, реєстрі прав на нерухомість.

Серед особливостей, які відрізняють український зразок паспорта, зазначимо наступні: 1) зазначається наявність охоронних дощок, знаків та ін. інформаційних написів; 2) окремо зазначаються власник і користувач пам'ятки; 3) виводиться окремо поле при описі пам'ятки для зазначення складових (якщо такі наявні); 3) зазначається наявність науково-проектної документації та відомостей про проведення реставраційно-ремонтних робіт на об'єкті.

Зразок паспорта часів СРСР відрізняється лаконічністю і відсутністю деталізації. Всі позиції його враховані в двох попередніх зразках документа. Уніфікація паспорта полягала навіть у тому, що бланки паспортів і облікових карток виготовлялися централізовано і розсилалися обласним управлінням культури [2: с.3]. Як уже зазначалося, паспорт містив 10 параграфів на чотирьох нероз'ємних сторінках. На вкладниках формату бланка паспорта з білого товстого паперу (ватману) зазначалися додаткові дані, результати графічних та фотографічних робіт.

Проте навіть при подібних полях в документах нового та старого зразків пострадянських країн є відмінності при заповненні. Так, наприклад, спосіб зазначення номера об'єкта є різним. У радянському зразку користувалися індексами, які чітко вказували на основні відомості про об'єкт. Індекс складається з двох груп цифр, поділених знаком тире. Кожна цифрова група складається з трьох цифр, відокремлених крапкою. Перша з них означає типологічну приналежність пам'ятки, друга — територіальну [2: С.8]. Наприклад: 4.1.381 — 2.10.25, де 4 — пам'ятка монументального мистецтва, 1 — монументальна скульптура, 381 — номер пам'ятки (охоронний) — 2. — Україна, 10 — Київська обл., 25 — м. Київ [5], [16].

Що стосується охоронних номерів в українському Реєстрі, то на даний час не розроблено жодної методики присвоєння охоронного номера пам'ятці. Проте діє чинна Постанова Кабінету Міністрів України №1760 від 27 грудня 2001р. «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток». Однак на практиці зустрічаємо охоронні номери, які формуються дещо іншим способом. Зміна охоронних номерів у 2009–2010 рр. була здійснена Держслужбою з питань національної культурної спадщини відповідно до Наказу МКТ №1054/0/16–09 від

Критерії для порівняння	«Принципи складання справ документальної фіксації монументальних витворів, архітектурних ансамблів та місць»	Паспорт радянського зразка	Паспорт на ОКС України	Паспорт на ОКС Російської Федерації
Кількість полів	несоблежена	10	19	22
Назва об'єкта	Рекомендується зазначати перевірені точні дані об'єкта культурної спадщини	+	+	+
Номер в державних переліках, реєстрах, каталогах	Визначається цифровим кодом (наприклад: 4.1.381 – 2.10.25, де 4 - пам'ятка монументального мистецтва, 1 – монументальна скульптура, 381 - номер пам'ятки (охоронний) – 2. – Україна, 10 – Київська обл., 25 – м. Київ [5])	Визначається цифровим кодом (наприклад: 4.1.381 – 2.10.25, де 4 - пам'ятка монументального мистецтва, 1 – монументальна скульптура, 381 - номер пам'ятки (охоронний) – 2. – Україна, 10 – Київська обл., 25 – м. Київ [5])	Відповідно до законодавства, охоронний номер пам'ятки національного значення формується цілим числом та літерою «Н», місцевцею – цілим числом, об'єкту комплексу – охоронним номером комплексу та номером об'єкта у складі комплексу через риску дробу. На практиці ж використовуються чисельно-буквені охоронні номери, наприклад: «34-См», де №34 це охоронний номер пам'ятки згідно Рішення Сумського облвиконкому від 11.05.1976р. №278 , «См» - буквенний код області [10]	RR –AAAAA-BBB-S [] [] [] [] [] [] I II III IV – складається з 4 розділів, виділених один від одного знаком тире, в яких зазначено територіальну приналежність(2 символи), цифровий код об'єкта культурного надбання (6 символів), цифровий код елемента ансамблю (3 символи), зміну категорії об'єкта (1 символ). [6]
Дата складання документа, організація, що несе відповідальність	Максимально точна інформація, для сільської місцевості – картографічні позначення та триангуляція, для міської – адреса в зазначенням вулиць	+	+	+
Адреса об'єкта	Фотofіксація, карти, плани, схеми	+	+	+
Фотofіксація, карти, плани, схеми	Постійне утончення джерел інформації, яка не впливає із безпосереднього дослідження об'єкта.	+	+	+
Посилання на першоджерела	Не уточнюється	-	-	-
Поля «ввід»	Ззначається як типологічна належність	-	-	-
				Археологія, історія, мистецтво, містобудування та архітектура

Таблиця 1. Порівняльний аналіз положень «Принципів складання справ документальної фіксації монументальних витворів, архітектурних ансамблів та місць» з інформативними полями паспорта на нерухомих об'єкт культурної спадщини України, Росії, паспорта радянського зразка.

Паспортизація нерухомих пам'яток та об'єктів історико-культурної спадщини

Критерії для порівняння	«Принципи складання справ документальної фіксації монументальних витворів, архітектурних ансамблів та місць»	Паспорт радянського зразка	Паспорт на ОКС України	Паспорт на ОКС Російської Федерації
Поля «Тип»	Не уточнюється	Пам'ятка археології, історії, Архитектури, монументального мистецтва	науки і техніки, ландшафтні, Споруди (вигори), комплекси (ансамблі), визначні місця	Пам'ятка, ансамбль, визначне місце
Поля «Категорія»	Не уточнюється	Місцевого, Республіканського, Всесоюзного значення	Місцевого, Національного значення	Федерального, Регіонального, Місцевого значення
Функціональне використання об'єкта	Не уточнюється	Сучасне використання	Сучасне використання + використання протягом існування пам'ятки.	Сучасне використання
Предмет охорони пам'ятки	Зазначається культурна, історична, наукова цінність об'єкта	-	«Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта: Якість об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка»	«Предмет охорони»
Доступність матеріалів	Має бути доступна для громадськості, знаходиться у вільному користуванні	Публікація через Звід пам'яток та Переліків пам'яток по областях	За законом – інформування про об'єкти культурної спадщини, занесені до Реєстру здійснюється шляхом публікації та встановлення охоронних дощок, знаків на пам'ятках тощо. На практиці – не маємо жодної офіційної публікації матеріалів Реєстру.	Публікації, надання свідчень Реєстру на вимогу, використання інформації для створення різноманітних баз даних, надання відомостей при підготовці нормативно-правових актів, а також для встановлення інформаційних написів та позначень на об'єктах.
Каталогізація	Повинен бути стандартний формат документу та каталогізація	Публікація Переліків пам'яток історії, археології, монументального мистецтва по областях.	Ведення зведених переліків по областях Відділом науково-методичного та програмного забезпечення формування Держреєстру нерухомих пам'яток України НДІ пам'яткоохоронних досліджень на основі наказів МКК	Формування федерального банку даних на основі регіональних банків даних, федеральний інформаційний ресурс, що формується на основі Федерального банку даних реєстру.

27.11.2009 р. «Про впорядкування охоронних номерів об'єктів культурної спадщини, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». Наказом були запроваджені шестизначні номери, наприклад 040023-Н, що означає, що цей об'єкт — 23-й у переліку Дніпропетровської обл., літера «Н» — категорія «національного значення». Відповідно даного наказу були змінені всі охоронні номери пам'яток, що знаходились в Держреєстрі. У зв'язку з нефункціональністю даної ідентифікації об'єктів, у 2011р. повернулися до попередньої форми охоронних номерів, а саме: Наказом МКТ №453/0/16–11 від 16.06.2011р. «Про внесення змін у додатки 1–26 до Наказу МКТ від 03.02.10. №58/0/16–10» охоронні номери знову були повернені до вигляду станом на 2008 рік, до вигляду цифроно-буквеного індексу, наприклад 30-Чг. Тож формування охоронних номерів здійснюється згідно з текстом наказу МКТ №453/0/16–11 від 16.06.2011р. «Про внесення змін у додатки 1–26 до Наказу МКТ від 03.02.10. №58/0/16–10» «Наказую: 1. Внести зміни у додатки 1–26 до наказу ..., виклавши їх у редакції, що додається» [10]. Ми здійснили аналіз присвоєних охоронних номерів нерухомих пам'яткам історії та культури на даний час і визначили основні принципи формування охоронних номерів (результати див. табл. 2).

Таблиця 2. Таблиця формування охоронних номерів пам'яток нерухомої культурної спадщини України

Область	Охоронний номер	Порядок формування номера
АР Крим	0-АР	<ul style="list-style-type: none"> до охоронного номера, затвердженого попереднім Рішенням, Розпорядженням, Наказом тощо (цифровий індекс) додається буквена абрєвіатура-код області (наприклад: пам'ятка «Монумент «Слава героям Сумщини», 1967р. взята під охорону як пам'ятка монументального мистецтва та історії Рішенням Сумського облвиконкому від 11.05.1976р. №278 з охоронним номером №34 [17: с.4] цифрова частина коду – «34». Буквенна, відповідно до даної таблиці – «См», новий охоронний номер «34-См» якщо пам'ятка раніше на держобліку не перебувала, то цифровий код формується порядковим номером об'єкта в переліку області та буквеним кодом області (хоча існують незрозумілі неточності. Наприклад, в Херсонській області в Держреєстрі перебуває 36 пам'яток, 34 з них – національного значення і 2 – місцевого. Пам'ятки місцевого значення відповідно до наказу МКТ від 15.09.2010 №706/0/16-10 мають охоронні номери №109-Хр і №110-Хр [13], при цьому на державному обліку вони не перебували, як сформувався такий охоронний номер, якщо 109 і 110 в переліку реєстру вони бути не можуть?)
Вінницька обл.	0-Вн	
Волинська обл.	0-Вл	
Дніпропетровська обл.	0-Дп	
Донецька обл.	0-Дн	
Житомирська обл.	0-Жт	
Закарпатська обл.	0-Зк	
Запорізька обл.	0-Зп	
Івано-Франківська обл.	0-Іф	
Київська обл.	0-Ко	
Кіровоградська обл.	0-Кр	
Луганська обл.	0-Лг	
Львівська обл.	0-Лв	
Миколаївська обл.	0-Мк	
Одеська обл.	0-Од	
Полтавська обл.	0-Пл	
Рівненська обл.	0-Рв	
Сумська обл.	0-См	
Тернопільська обл.	0-Тр	
Харківська обл.	0-Ха	
Херсонська обл.	0-Хр	
Хмельницька обл.	0-Хм	
Черкаська обл.	0-Чк	
Чернівецька обл.	0-Чн	
Чернігівська обл.	0-Чр	
м. Київ	0-Кв	
м. Севастополь	0-Св	

Додаток 1

Затверджено
Наказ Міністерства культури та державної архітектури України
13.05.04 № 295/104

ПАСПОРТ

об'єкта культурної спадщини

--	--	--

(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія пам'ятки

1. Дата утворення об'єкта:

--

2. Місцезнаходження об'єкта:

--

3. Охоронний № пам'ятки:

--

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узятий на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

--

5. Наявність охоронних дощок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

--

6. Власник:

--

7. Користувач:

--

8. Охоронний договір:

від _____ № _____

9. Функціональне використання:

сучасне	первісне	інші (протягом часу існування об'єкта)

10. Історичні дані про об'єкт:

--

11. Відомості про сучасний стан об'єкта:

Розташування об'єкта і його роль у навколишньому середовищі	
Ландшафт	
Опис об'єкта	
Перебудови, втрати й історичні нащарування	
Наявність творів	

мистецтва та їх опис	
Опис території об'єкта	
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану	
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	
Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку, вартість в гривнях	

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

--

13. Територія об'єкта:

Площа	
Опис меж території об'єкта	

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка	
--	--

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація-розробник науково-проектної документації	
Дата розроблення науково-проектної документації	
Дата і номер документа про затвердження науково-проектної документації	
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкті:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Виконавець	Підрядна організація

3

18. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали	
Іконографічні матеріали	
Архівні матеріали	
Бібліографічні матеріали	

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Генеральний план з позначенням зон охорони			
Обміри:			
Поперехові плани			
Креслення фасадів (у разі потреби)			
Розрізи			
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду			
Фото фрагментів			
Фото деталей			
Фото інтер'єрів			
Інше			

Паспорт склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання

Керівник органу охорони культурної спадщини

_____ (ініціали, прізвище, підпис, печатка)

Единый государственный реестр объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации

ПАСПОРТ ОБЪЕКТА КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

I. ОПИСАНИЕ ОБЪЕКТА КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

1. Регистрационный номер объекта: 2. Вид объекта 3. Категория историко-культурного значения

--	--	--

4. Наименование объекта:

--

5. Авторство объекта:

--

6. Датировка объекта:

--

7. Объект представляет ценность с точки зрения:

--

8. Сведения о местонахождении объекта:

8.1. Субъект федерации (регион) 8.2. Административно-территориальное образование

--	--

8.3. Почтовый индекс 8.4. Населенный пункт 8.5. Улица, проспект, переулок, проезд и т.д.

--	--	--

8.6 Дом (владение) 8.7 Уточнение адреса (угловой, смежный и т.д.) 8.8 Корпус 8.9 Строение

--	--	--	--

8.10 Помещение

--	--	--	--	--

8.11. Описание местонахождения объекта, не имеющего почтового адреса (объект археологического наследия, достопримечательное место, произведение монументального искусства и т.д.)

--

9. Вид, дата и номер решения органа государственной власти о включении объекта в реестр:

--

10. Фотографическое изображение объекта, земельного участка (участка водного объекта), в границах которого находится объект:

--

11. План границ объекта и его территории:

--

12. Вид, дата и номер решения органа государственной власти об установлении зон охраны объекта:

--

13. Сведения о кадастровых номерах недвижимого имущества, входящего в состав (находящегося в границах) объекта, либо неотъемлемой частью которого является (в границах которого находится) объект

№№ п/п	Объект недвижимости	Кадастровый номер объекта недвижимости	Общая площадь объекта

--	--	--

14. Описание особенностей объекта, послуживших основанием для включения его в реестр и составляющих предмет охраны объекта:

№№ п/п	Наименование особенностей, составляющих предмет охраны объекта
	Описание особенности (текст, поэтажные планы, схемы, фотографии и т.п.)

--

II. ОГРАНИЧЕНИЯ И ОБРЕМЕНЕНИЯ ОБЪЕКТА

15. Общие требования к обеспечению сохранности объекта:

1) осуществления бремени содержания объекта, включая затраты на его консервацию, ремонт, реставрацию и приспособление к современному использованию;   2) обеспечение неизменности предмета охраны объекта, в том числе неизменности его облика и интерьера;   3) согласование в порядке, установленном пунктом 4 статьи 35 Федерального закона «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» осуществления проектирования и проведения землеустроительных, земляных, строительных, мелиоративных, хозяйственных и иных работ на территории объекта либо на земельном участке или участке водного объекта, в пределах которого располагается объект археологического наследия;   4) обеспечение доступа к объекту, условия которого устанавливаются собственником объекта культурного наследия по согласованию с соответствующим региональным органом охраны объектов культурного наследия;   5) обеспечение установленного режима содержания земель историко-культурного назначения в границах территории объекта;   6) иные требования к обеспечению сохранности объекта, установленные Федеральным законом «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации»   <указать>

16. Ограничения прав владения, использования и распоряжения объектом:

<p><Указываются органом прав владения, использования и распоряжения объекта, установленные в соответствии с Федеральным законом «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» ></p>

17. Дополнительные ограничения и обременения объекта:

<p><Указываются иные ограничения и обременения, установленные в соответствии с Федеральным законом «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» ></p>
--

III. РЕКВИЗИТЫ ОФОРМЛЕНИЯ ПАСПОРТА

18. Сведения о выдаче и аннулировании паспорта:

--

19. Ответственный исполнитель:

20. Руководитель органа охраны объектов культурного наследия:

<p align="center">(_____)</p> <p>« ____ » _____ 20__ г.</p>	<p align="center">(_____)</p> <p>« ____ » _____ 20__ г.</p>
---	---

М.П.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ СРСР		<i>Додаток 3</i>				
		- Індекс				
ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СРСР (НЕРУХОМІ)						
СОЮЗНА РЕСПУБЛІКА _____ (найменування республіканського органу охорони пам'ятників)						
ПАСПОРТ						
I. НАЙМЕНУВАННЯ ПАМ'ЯТНИКА _____						
II. ТИПОЛОГІЧНА НАЛЕЖНІСТЬ						
Пам'ятник археології	Пам'ятник історії	Пам'ятник архітектури	Пам'ятник монументального мистецтва			
III. ДАТУВАННЯ ПАМ'ЯТНИКА (або дата історичної події, з якою пов'язано виникнення пам'ятника – для пам'ятників історії) _____						
IV. АДРЕСА (місцезнаходження) пам'ятника _____ (область, район, населений пункт, шляхи під'їзду)						
V. ХАРАКТЕР СУЧАСНОГО ВИКОРИСТАННЯ						
за початковим призначенням	культурно-освітнє	туристсько-екскурсійнє	лікувально-оздоровчє	житлові приміщення	господарчє	не використовується
<p>ДОДАТКИ:</p> <p>Фото загального вигляду –</p> <p>Фото фрагментів –</p> <p>Генплан –</p> <p>Обміри: план –</p> <p>Фасад –</p> <p>Розріз –</p> <p>Схематичний план охоронної зони –</p>						

VI. ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ	
Для пам'ятників археології	- історія виникнення, ким і коли проводились розвідки і розкопки, місце зберігання колекцій
а) Для пам'ятників історії	- історія виникнення: коротка характеристика подій і осіб, в зв'язку з якими об'єкт набув значення пам'ятника
Для пам'ятників архітектури і монументального мистецтва	- автор, будівник, замовник, історія створення
б) Перебудови і втрати, що змінили первинний вигляд пам'ятника	
в) Реставраційні роботи (загальна характеристика, час, автор, місце зберігання документації)	

VII. ОПИС ПАМ'ЯТНИКА	
Для пам'ятників археології	- характер культурного шару, найважливіші знахідки
а) Для пам'ятників історії	- характеристика пам'ятника, наявність, текст і час встановлення меморіальної дошки
Для пам'ятників архітектури	- основні особливості планувальної композиційно-просторової структури і конструкцій; характер декору фасадів і інтер'єрів; наявність живопису, скульптури, прикладного мистецтва; будівельний матеріал, основні габарити.
Для пам'ятників монументального мистецтва	- основні особливості композиційного і колористичного рішення; тексти, матеріал, техніка, розмір.
б) Загальна оцінка суспільної, науково-історичної та художньої значимості пам'ятника.	
VIII. ОСНОВНА БІБЛІОГРАФІЯ, АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА, ІКОНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ	

IX. ТЕХНІЧНИЙ СТАН					
Характеристика загального стану:		Добрий	Середній	Поганий	Аварійний
Для пам'ятників археології:	Культурного шару				
	Найважливіших знахідок				
Для пам'ятників архітектури і історії:	Конструкцій				
	Стін				
	Покриттів				
	Стель				

	Підлоги				
	Декору фасадів				
	Интер'єрів				
В інтер'єрі:	Живопису				
	Скульптури				
	Прикладного мистецтва				
Для пам'ятників монументального мистецтва:	Цоколя				
	Постаменту				
	Скульптури				
	Грунту				
	Фарбового шару				

Х. СИСТЕМА ОХОРОНИ

а) категорія охорони

_____ союзна | _____ республіканська | _____ місцева | _____ не взято

б) дата і № документа про взяття під охорону

в) границі охоронної зони і зони регульованої забудови (короткий опис з посиланням на стверджуючий документ)

г) балансова належність і конкретне використання

д) дата і № охоронного документа

дата складання паспорта

Паспорт склав

« ____ » _____ 19__р.

_____ (ПІБ, посада або професія)

_____ (підпис)

Інспектор по охороні пам'ятників _____

_____ (підпис)

М.П.

Київ. друк №1, цех 6. Зам. 6303 – 300 тис. І. 1974.

Додаток 4

ПАСПОРТ

пам'ятки культурної спадщини України

--	--	--	--	--	--	--	--

Охор. № пам'ятки

--

(найменування пам'ятки)

Вид	Тип	Категорія обліку
1. Датування:		
2. Місцезнаходження об'єкта:		
3. Дата і номер рішення, відповідно якого пам'ятка була взята під охорону		
4. Власник:		
5. Користувач:		
6. Функціональне використання:		
7. Технічний стан пам'ятки:		
8. Об'єкт є цінністю з точки зору...		
9. Опис особливостей пам'ятки, які послужили основою для включення її до Реєстру		
10. Вид, дата і номер рішення органу державної влади про встановлення охоронної зони об'єкта		
11. Відомості про кадастрові номери майна, що входить до складу пам'ятки чи невід'ємною частиною якої є об'єкт		
12. Охоронний договір		
13. Фотографічне зображення пам'ятки		
14. Загальні вимоги до забезпечення збереження пам'ятки		
15. Обмеження при володінні, використанні та розпорядженні пам'яткою		
16. Додаткові обмеження щодо пам'ятки		
17. Відомості про видачу/анулювання паспорта		

Відповідальний виконавець

« » _____ 20__ р.

Керівник органу охорони об'єктів культурної спадщини

« » _____ 20__ р.

Проте дані документи (мається на увазі Накази МКТ) не відмінили дії «Порядку...», таким чином, маємо подвійні стандарти формування охоронних номерів. На нашу думку, у зв'язку з таким підходом неодноразово виникнуть колізії: по-перше, якщо зберегти форму охоронного номера відповідно до «Порядку...», то охоронний номер не відображає територіальної приналежності пам'ятки і буде дублюватися в кожній області, таким чином, при наповненні електронної бази даних «Пам'яткоохоронна справа України» відбудеться накладання фактів в інформаційному полі «Охоронний номер пам'ятки» і не дасть можливості пам'яткам 27 адміністративних одиниць бути відображеними в електронній базі даних; по-друге, якщо при процесі формування охоронного номера пам'ятки до буквеного коду області додавати попередні цифрові індекси і нові порядкові номери (для об'єктів, що змінили категорію пам'ятки з щойно виявленої на місцеву), знову відбудеться накладання однакових охоронних номерів (наприклад, в Держреєстр заносять пам'ятку місцевого значення, яка раніше була щойно виявленою (не мала охоронного номера), з охоронним номером 123–См (по порядку), а згодом заноситься об'єкт, який за попередніми рішеннями мав номер пам'ятки 123 — виходить маємо дві різні пам'ятки з однаковими охоронними номерами; по-третє, при зміні категорії об'єкта з місцевого на національне значення охоронний номер повинен зберігатися відповідно до «Порядку...», проте відповідно того ж «Порядку...» пам'ятка національного значення має охоронний номер зовсім іншого вигляду, ніж місцевого. Таким чином, ми пропонуємо: формувати охоронний номер пам'ятки цифроно-буквеним індексом, як це відбувається відповідно до останніх наказів МКТ, проте цифровий код в кожній області, АР Крим і містах Києві і Севастополі позначати як порядковий номер, під яким пам'ятка заноситься до Державного реєстру, тобто почати з одиниці, поки досі є можливість змінити охоронні номери незначної кількості об'єктів Держреєстру.

Схема формування охоронного номера на об'єкт культурної спадщини Російської Федерації

RR -AAAAAA-BBB-S [] [] [] [] I II III IV

У документах Російської Федерації охоронний номер об'єкта культурної спадщини формується наступним чином. Він складається з чотирьох розділів, відділених один від одного знаком тире (див. Схему формування охоронного номера на ОКС РФ), у яких зазначено територі-

альну приналежність («RR» 2 символи), цифровий код об'єкта культурного надбання («AAAAAA» 6 символів), цифровий код елемента ансамблю («BBB» 3 символи), зміна категорії об'єкта («S» 1 символ). Останній розділ — буквенний код, де літера зазначає категорію охорони об'єкта, зазначається з використанням букви латинського алфавіту [6].

Наступна відмінність форми паспортів — категорії пам'ятки. Це пов'язано з адміністративним поділом країн. Тому в російському варіанті є об'єкти культурної спадщини федерального, регіонального і місцевого (муніципального) значення, тоді як у нас — національного і місцевого. У полі «вид» в російському варіанті замість нашого «споруда» (витвір) присутній вираз «памятник», але це в нашому розумінні пам'ятка, так як у зв'язку з перекладом дещо змінюється зміст поняття [1: С.93–96]. Також те, що у нас визначається як тип, в Росії зазначається як загальна видова належність. І тут, слідом за старим зразком паспорта, росіяни не виокремили такі типи пам'яток, як «пам'ятка садово-паркового мистецтва», «ландшафт» і «пам'ятка науки і техніки». У полі «Використання» російський паспорт пропонує варіанти сучасного використання, тоді як український документ дозволяє прослідкувати первісне, сучасне використання і використання протягом часу існування пам'ятки.

Загалом, проаналізувавши радянський досвід паспортизації, зокрема форми облікової документації, і, порівнявши стан обліку в пострадянських країнах, зокрема в Україні та Росії, можемо зробити висновок, що досвід радянських пам'яткоохоронців був перейнятий послідовниками фрагментарно. Так, збереглися форми обліку — паспорт та облікова картка; інформативні поля, обов'язкові для заповнення; використання охоронних номерів; обов'язкова наявність графічних та фотографічних джерел. Але, вирвавши одну частину методики, впустили іншу, а саме — розширили інформативність паспорта, що ускладнило процес його створення, а відповідно, і темпи внесення об'єктів культурної спадщини до Держреєстру. Формуємо Держреєстр не методом виключення об'єктів, що не відповідають критеріям пам'ятки, а анулюванням реєстру радянського і внесенням об'єктів з нуля (із понад 140 тис. (143 424, враховуючи внутрішньокomплексні [15: С.173]) об'єктів культурної спадщини в Україні в Держреєстрі станом на 1.07.2011р. лише 3886 пам'яток [15: С.173]; обмеженість інструкцій, методичних рекомендацій, додаткових положень в законодавстві, які б розширювали та доповнювали Закон

України «Про охорону культурної спадщини», відсутність навчальних семінарів, практикумів тощо, дозволяють говорити про неможливість підвищення кваліфікації фахівців на місцях, а відсутність публікацій, що висвітлюють формування Держреєстру нерухомих пам'яток України центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, порушує одну зі статей (ст. 16. Р5.) Закону України «Про охорону культурної спадщини», відмовляючи громадськості в доступі до пам'яток через публікацію.

Таким чином, хотілося б зазначити наше бачення форми облікової документації на пам'ятку, а також її роль у формуванні Держреєстру. Ми виходимо з того, що паспорт — це юридичний документ, який несе найвагомішу інформацію про об'єкт: назву, місце розташування, охоронний номер, охоронні зони тощо. У даному документі не може бути пропусків або неуточненої інформації. Отже, паспорт — це документ, який має бути результатом занесення об'єкта до Реєстру, а не передумовою. На нашу думку, доцільно, щоб мав наступний вигляд (див. додаток 4). Розмір його має бути фіксованим — на чотирьох нерозривних аркушах паперу формату А4, що унеможливить підробку документів. Інформацію про пам'ятку для наукового обігу варто збирати у так званому досьє, або справах документальної фіксації, у яких міститиметься докладна інформація про історію пам'ятки, її перебудови, втрати, реставраційні роботи, детальна фотофіксація та історичні плани, схеми, креслення тощо; у даному досьє також міститиметься детальна джерельна база досліджень пам'ятки та її бібліографія, тобто майже всі тематичні поля сучасного паспорта варто винести як наукову інформацію в досьє. Виникає питання: якщо відмінити форму паспорта як передумову занесення до Реєстру, то як тоді відбуватиметься процедура внесення об'єкта культурної спадщини до Реєстру? Ми пропонуємо полегшити процедуру внесення і з необхідних для подання документів розробити номінаційне досьє на внесення пам'ятки до Держреєстру, яке включатиме в себе наступні документи: 1) Розширену історичну довідку щодо об'єкта, яка міститиме інформацію про дату виникнення (подію, пов'язану з об'єктом культурної спадщини), автора, прив'язку до відомих подій чи осіб, історію перебудов, втрат, ремонтів, реставрацій та музеєфікації об'єкта; функціональне використання протягом історії існування об'єкта; 2) Експертний висновок щодо визначення якостей об'єкта, на онові яких об'єкт пропонується на внесення до Держреєстру; 3) Акт обстеження

технічного стану об'єкта; 4) Якісна та детальна фотофіксація об'єкта культурної спадщини. Виходячи з термінології законодавства, у якій пам'ятка — це занесений до Держреєстру об'єкт культурної спадщини, а відповідно до Наказу про затвердження форм облікової документації — маємо паспорт на об'єкт культурної спадщини, але не маємо паспорта пам'ятки. Таким чином, у нас є досить реальний шанс запровадити нову форму паспорта пам'ятки, таку, як ми пропонували раніше, а паспорт на об'єкт культурної спадщини поступово замінити на номінаційне до-сьє. Виходячи з цього, з'являється пакет документів, за яким ми бачимо «обличчя» об'єкта культурної спадщини, тобто риси, на підставі яких вносимо його до Реєстру і маємо вже паспорт пам'ятки як юридичний документ — свідчення того, що об'єкт культурної спадщини набув юридичного статусу пам'ятки. Переймаючи досвід пам'яткоохоронців РФ, матимемо можливість вести облік юридичних документів (паспортів) і відслідковувати їх рух. А полегшивши і здешевивши виготовлення пакета документів на внесення об'єкта культурної спадщини до Реєстру — прискоримо темпи розширення Державного реєстру нерухомих культурної спадщини України.

Література:

1. *Захаревич Д.* Еволюція поняття «культурне надбання» / Д. Захаревич // Збірник наукових статей «Наукові записки»/Том 49 Теорія та історія культури — К.: КМА, 2006. — С. 93–96.
2. *Методичні рекомендації з деяких питань проведення паспортизації пам'ятників культури за єдиною уніфікованою формою обліку.* — К.: Науково-методичний відділ охорони пам'яток культури Державного історичного музею УРСР, 1974. — 18 с.
3. *Об утверждении* Методических рекомендаций по заполнению паспорта объекта культурного наследия // Приказ Министерства культуры Российской Федерации от 21 июня 2010 г. № 100: <http://www.kadis.ru/texts/index.phtml?id=49933>
4. *Об утверждении* форм заполнения паспорта объекта культурного наследия// Приказ Федеральной службы по надзору за соблюдением законодательства в области охраны культурного наследия от 27.02.2009 г. №38: <http://www.kadis.ru/texts/index.phtml?id=49937>

5. *Паспорт* на нерухому пам'ятку культурної спадщини «Пам'ятник Богдану Хмельницькому, 1888 р., м. Київ»// Фонд НДІ пам'яткоохоронних досліджень, Інв. № 4.1.381 — 2.10.25
6. *Положение* о Едином государственном реестре объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации// Приказ Министерства культуры Российской Федерации и Федеральной службы по надзору за соблюдением законодательства в области охраны культурного наследия от 27 февраля 2009 г. №37: <http://www.rg.ru/2009/05/22/kulturnoe-nasledie-dok.html>
7. *Порядок* визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток: Постанова Кабінету Міністрів України №1760 від 27 грудня 2001р.// Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань: зб. док. / упор.: Л.В. Прибега. — К., 2009. — С. 131-135
8. *Предмет* охорони — это мина замедленного действия, заложенная под памятники: інтерв'ю доктора искусствоведения Андрея Баталова: <http://pda.regnum.ru/news/720826.html>
9. *Принципи* складання справ документальної фіксації монументальних витворів, архітектурних ансамблів та місць // Зб. наук. праць. НДІ пам'яткоохоронних досліджень. Вип. 4. — К.: Фенікс, 2008. — С. 14-21.
10. *Про внесення змін у додатки 1 — 26 до наказу МКТ від 03.02.2010 р. №58/0/16-10 р. №453/0/16-11 від 16.06.2011р.*// Наказ МКТ України №453/0/16-11 від 16.06.2011 р.
11. *Про впорядкування охоронних номерів об'єктів культурної спадщини, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України №1054/0/16-09 від 27.11.2009*// Наказ МКТ №1054/0/16-09 від 27.11.2009.
12. *Про затвердження* Методичних рекомендацій щодо заповнення облікової картки об'єкта культурної спадщини та паспорта об'єкта культурної спадщини // Наказ Державної служби охорони культурної спадщини від 3 червня 2004 р. №11: <http://www.google.ru/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBgQFjAA&url>
13. *Про затвердження* науково-проектної документації щодо меж і режимів використання зон охорони пам'яток та занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухо-

мих пам'яток України №706/0/16-10 від 15.09.2010// Наказ МКТ України №706/0/16-10 від 15.09.2010.

14. *Про охорону культурної спадщини*// Закон України від 08.06.2000 р. №1805-III// Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань: зб. док. / упор.: Л.В. Прибега. — К., 2009. — С. 40 — 71.
15. *Савостіна Л., Попельницький О.* Державний реєстр нерухомих пам'яток України: формування та автоматизований облік нерухомих об'єктів культурної спадщини// Наукові записки. — Збараж: 2011 р. — №2. — С. 172-175.
16. *Списки индексов типологической принадлежности памятников культуры СССР и индексов административно-территориальной принадлежности памятников культуры СССР.* — М., 1972. — 89 с.
17. *Список памятников археологии, истории и искусства Сумской обл., 1983 год.* — С. 4.

Стаття посвящена аналізу форм учетної документації нерухомих пам'яток історії та культури на прикладі паспортів на пам'ятники часів Радянського Союзу, а також сучасних документів України та Російської Федерації. Затрачено питання предмету охорони, охоронного номера пам'ятника та, власне, самої форми документа.

This article is devoted to analysis of forms of registry documents for immovable monuments and objects of historical and cultural heritage on example of passports aged to Soviet Union and modern documents in Ukraine and Russian Federation. The article covers questions of what is object of conservation, monument's conservation number and eventually the form of registry document.

